

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Історичний факультет
Кафедра історії України, археології
та спеціальних галузей історичних наук

Кваліфікаційна робота
РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ: ПІТРИМКА ТА
ВІДНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Спеціальність 014 Середня освіта
Освітня програма «Історія та громадянська освіта»

Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Галуньки Дениса Сергійовича

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
доктор історичних наук, професор
Кліш Андрій Богданович

РЕЦЕЗЕНТ:
Кандидат історичних наук, доцент
Прийдун Степан Васильович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ....	7
1.1 Стан наукової розробки теми.....	7
1.2 Джерельна база дослідження.....	16
1.3. Методологія дослідження.....	23
РОЗДІЛ 2 ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	32
2.1 Волонтерство як форма добровільної допомоги.....	32
2.2 Види волонтерської діяльності.....	35
2.3 Нормативно-законодавче забезпечення організації в Україні.....	38
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ ВОЛОНТЕРА.....	41
3.1 Організаційне та методичне забезпечення дослідження	41
3.2. Дослідження детермінант сформованості мотивації волонтерів.....	44
3.3 Перспективні напрями державної підтримки волонтерської діяльності в Україні.....	49
РОЗДІЛ 4. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	53
4.1 Роль інституту волонтерства ід час повномасштабного вторгнення.....	53
4.2 Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей.....	58
4.3 Вплив умов війни на волонтерську діяльність середгромадських організацій.....	65
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Роль волонтерства в Україні: підтримка та відновлення під час війни є надзвичайно актуальною в сучасних умовах. Війна спричинила масштабну гуманітарну кризу, значні людські втрати, руйнування інфраструктури та зміни у соціально-економічному житті країни. За таких умов волонтерство стало одним із ключових механізмів мобілізації суспільних ресурсів, забезпечення стійкості держави та підтримки Збройних сил України, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих громад та соціально вразливих груп населення.

Активна участь громадян у волонтерських ініціативах обумовила формування унікального феномену українського добровольчого руху, що поєднує високий рівень солідарності, самоорганізації та відповідальності. Волонтерство стало не лише засобом оперативного реагування на виклики війни, а й фактором відновлення, психологічної підтримки, розвитку локальних спільнот та зміцнення громадянського суспільства.

Наукове дослідження ролі волонтерства під час війни є необхідним для глибшого розуміння його впливу на соціальні процеси, ефективності взаємодії між державними, громадськими та міжнародними структурами, а також визначення перспектив розвитку цього сектору в умовах післявоєнного відновлення країни. Актуальність теми зумовлюється також потребою у систематизації практичного досвіду волонтерських ініціатив, пошуку моделей підвищення їхньої ефективності та інтеграції волонтерської діяльності у довгострокові стратегії розвитку та безпеки України.

Таким чином, дослідження ролі волонтерства в умовах війни має важливе наукове, соціальне та практичне значення, оскільки сприяє виробленню підходів до зміцнення суспільної стійкості та підтримує процеси національного відновлення.

Особливо важливим завданням для сучасної України є формування громадянського суспільства. Безперебійне функціонування громадянського суспільства гарантується суб'єктами, здатними плідно взаємодіяти один з

одним для досягнення спільної мети, виконання поставлених завдань і володіють розвиненим почуттям відповідальності за долю, благополуччя і процвітання країни. Молодь – основа прогресивних перетворень і змін в сучасній Україні.

В умовах воєнного стану волонтерська діяльність набуває особливого значення. Десятки тисяч людей в Україні стали добровольцями і роблять те, що потрібно зараз: сортують гуманітарну допомогу, допомагають бездомним, продукти харчування та ліки. Волонтери системи безкоштовної юридичної допомоги не залишаються ізольованими від подій, що відбуваються в штаті.

Волонтерство під час повномасштабної війни в Україні набуло різних форм і по-різному сприяло національному опору російським окупантам. Зокрема, багато добровольців приєдналися до української армії, щоб простягнути руку допомоги, надавши істотну підтримку у вигляді озброєння, спеціальної техніки, транспорту, засобів зв'язку, навчання і т. д.

Волонтери в Україні та за кордоном активно збирають кошти та пожертви для підтримки як військової оборони, так і гуманітарних організацій, що надають допомогу постраждалим від конфлікту, особливо внутрішньо переміщеним особам. Допомога включала їжу, одяг, житло, медичну допомогу та інші необхідні товари.

Волонтери відіграли важливу роль у поширенні інформації про війну в Україні, а також в інформаційно-лобістських зусиллях, спрямованих на підвищення обізнаності іноземців про російську агресію та хід визвольної війни. Крім того, волонтери також беруть участь у численних культурних заходах, які сприяють національній гордості та єдності. Це розвиває почуття спільності, солідарності та національної ідентичності серед громадян України.

Основними мотивами волонтерства у воєнний час є патріотизм, співчуття (альтруїзм) та самооцінка. Патріотизм спонукає людей допомагати Україні, її державі та її громадянам і впливає з сильною національною ідентичністю, якій загрожують військові дії [7].

Волонтерство є важливим елементом цього процесу, оскільки воно дозволяє мобілізувати велику кількість добровольців для надання необхідної допомоги. Однак розуміння факторів, що спонукають людей до волонтерства у воєнний час, має вирішальне значення для ефективного планування та управління ресурсами, а також для співпраці з громадськими організаціями.

Ця проблема стає ще більш актуальною, тому що війна впливає на психологічний стан і мотиви людей. Стресові умови та загрози безпеці можуть мати наслідки для волонтерської діяльності та участі людей у громадській діяльності. Розуміння цих факторів та їх зв'язок із волонтерською діяльністю стане важливим внеском у розробку стратегій, спрямованих на подолання наслідків війни та покращення гуманітарної допомоги.

Мета дослідження: проаналізувати і дослідити волонтерську діяльність в умовах збройного конфлікту в Україні; встановити історичні передумови виникнення волонтерського руху в незалежній Україні та розвиток волонтерства

Об'єкт дослідження: волонтерська діяльність в умовах війни.

Предмет дослідження: зміст, форми та методи волонтерської діяльності в умовах війни.

Методи дослідження: методи теоретичного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення даних соціальної науки, філософії, психології; комплекс емпіричних методів.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на основі опитування волонтерів через інтернет.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані особливостей волонтерської роботи змісту, форм, методу та чинники формування волонтерської діяльності серед волонтерських організацій в умовах війни.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що на практиці перевірено ефективність обґрунтованих чинників формування волонтерської

діяльності в умовах війни та розробленні відповідних програм з вдосконалення роботи волонтерів в умовах війни.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 4 розділів, 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменувань). Основний текст роботи викладено на 80 сторінках.

Апробація: Результати досліджуваної теми були апробовані на II Всеукраїнській студентсько науково-практичній конференції з міжнародною участю із темою «Роль волонтерства в Україні: підтримка та відновлення під час війни» й опубліковані у збірнику «Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених : збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції з міжнародною участю (10 квітня 2025). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025» [74].

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Стан наукової розробки теми

Перш ніж перейти до аналізу наукової літератури, пов'язаної з волонтерством під час війни, доцільно розглянути стан розробки теми в українській науці до 2014 року. Саме в цей період закладалися теоретичні засади для подальшого осмислення волонтерської діяльності як складової громадянського суспільства.

До Революції Гідності волонтерство в Україні здебільшого розглядалося в межах загального дискурсу про благодійність, соціальну допомогу вразливим верствам населення, а також як складник молодіжної політики та розвитку громадських організацій. У наукових публікаціях переважали акценти на соціальному служінні, добровільній роботі у сфері медицини, допомозі людям з інвалідністю, соціально незахищеним верствам, а також у контексті студентських ініціатив [26].

Значну увагу до феномена волонтерства в цей період приділяли соціологи. У праці Ірини Бекешкіної та її колег з Українського інституту соціальних досліджень імені О. Яременка розглядалося питання громадської активності українців, зокрема у формі добровільної участі у суспільно значущих справах. В аналітичних звітах, що базувалися на загальнонаціональних опитуваннях, зазначалося, що рівень добровільної активності в Україні є значно нижчим, ніж у країнах Європи, однак спостерігається поступове зростання участі громадян у волонтерських ініціативах на місцевому рівні (Бекешкіна І. Довіра в українському суспільстві: зміни та виклики. – УІСД, 2012).

Соціологічні дослідження цього періоду також свідчать, що домінуючими мотивами волонтерської діяльності до 2014 року були моральні переконання, бажання допомогти іншим, здобути новий досвід або

реалізувати себе. Проте державна політика щодо підтримки волонтерського руху залишалася фрагментарною, а законодавче регулювання – мінімальним. Волонтерство в основному здійснювалося в межах діяльності релігійних, благодійних чи молодіжних організацій [73].

У сфері політології та правознавства спостерігалася обмежена увага до волонтерської проблематики. Волонтерство розглядалося переважно у вузькому контексті – як складова третього сектору або невід’ємний елемент участі громадян у житті громади. Наприклад, у роботах, присвячених розвитку місцевого самоврядування, волонтерство згадувалося як допоміжний механізм реалізації соціальної політики на локальному рівні. Проте ґрунтовного аналізу ролі волонтерства у зміцненні громадянського суспільства чи його політичного потенціалу практично не було.

У педагогічній і психологічній літературі волонтерська діяльність часто трактується як інструмент розвитку альтруїстичних установок у молоді, формування емпатії, моральної відповідальності та активної громадянської позиції. Зокрема, дослідження Ольги Безручко (2009) підкреслює, що участь у волонтерських проектах сприяє формуванню в учнів навичок колективної роботи, підвищенню рівня соціальної компетентності та толерантності. Однак, і тут переважає акцент на виховній функції волонтерства, а не на його потенціалі як механізму суспільного впливу чи реагування на кризи [48].

У 2007 році було ухвалено Закон України “Про волонтерську діяльність”, який започаткував правове регулювання цієї сфери. Прийняття цього закону стало важливим етапом в інституціоналізації волонтерського руху в Україні. Закон визначив основні принципи, форми і напрями волонтерської діяльності, суб’єкти волонтерства, а також механізми їхньої взаємодії з державними органами. Проте його імплементація до 2014 року була слабкою, що, своєю чергою, позначалося на рівні організованості та підтримки волонтерських ініціатив.

Зарубіжна література того періоду частково торкалася України в контексті розвитку громадянського суспільства на пострадянському просторі. Наприклад, у працях Susan Stewart (German Institute for International and Security Affairs) згадувалося про потенціал українських громадських організацій, зокрема волонтерських, але здебільшого в контексті демократичного розвитку або євроінтеграційних прагнень.

Отже, у передвоєнний період волонтерство в Україні ще не розглядалося як багатовимірне соціальне явище з високим суспільним впливом. Більшість наукових праць трактували його як допоміжну форму соціального служіння або молодіжної активності. Проте вже тоді простежувалися передумови до його подальшого посилення, особливо у контексті зростання громадянської відповідальності, розвитку самоорганізації та формування горизонтальних зв'язків у суспільстві [35].

Події Революції Гідності 2013–2014 років та подальша анексія Криму й розгортання бойових дій на сході України кардинально змінили суспільно-політичний ландшафт країни. Одним із найяскравіших соціальних феноменів цього періоду стало стрімке зростання волонтерської активності. Уперше за роки незалежності громадяни масово об'єднувалися задля досягнення спільних цілей – допомоги учасникам протестів, військовим, вимушеним переселенцям, пораненим, родинам загиблих. Цей потужний сплеск волонтерського руху привернув увагу як громадськості, так і наукової спільноти.

Однією з перших системних праць, що аналізує феномен післяреволюційного волонтерства, стала монографія Юлії Тищенко (2015), яка розглядала його як одну з ключових форм мобілізації громадянського суспільства у кризовий період. Авторка акцентує на тому, що волонтерство перетворилося з додаткової ініціативи на життєво необхідний елемент підтримки держави, яка виявилася неспроможною оперативно реагувати на нові виклики.

У цей період українські дослідники почали формувати класифікації типів волонтерства, вивчаючи як його структури, так і соціально-психологічні мотивації учасників. Так, у працях Ганни Міщенко (НаУКМА) 2016–2018 років визначаються три основні моделі:

- індивідуальне (самоорганізоване),
- інституціоналізоване (через ГО, фонди),
- мережеве (децентралізоване, горизонтальне) [57].

Міщенко також виділяє особливу роль «волонтерських хабів», що виникали спонтанно, часто без формального статусу, але забезпечували значний обсяг матеріально-технічної, медичної та психологічної допомоги для фронту й тилу.

Науковий інтерес до теми проявлявся також у розробці соціологічних моделей волонтерської участі. У 2016 році Інститут соціології НАН України під керівництвом Євгена Головахи провів дослідження рівня громадської активності. Було зафіксовано, що понад 18% населення країни хоча б раз брали участь у волонтерських ініціативах, а у великих містах цей показник сягав 25–30%. Це свідчило про якісні зміни в структурі громадянської культури [72].

Особливу увагу в науковому середовищі почали приділяти саме військовому волонтерству – новій формі діяльності, що виникла у відповідь на брак забезпечення Збройних Сил України. Дослідниця Олена Семенюк у своїй аналітичній записці зазначає, що військове волонтерство охоплює широкий спектр активностей – від збору коштів і передачі спорядження до налагодження логістики, евакуації поранених та реабілітації. Авторка також наголошує, що діяльність військових волонтерів часто виходила за межі формальної правової сфери, що ставило питання про необхідність законодавчого врегулювання.

Істотний внесок у розуміння психологічного виміру волонтерства зробили фахівці в галузі прикладної психології. Зокрема, дослідження Оксани Кузьменко на основі глибинних інтерв'ю з волонтерами АТО вказує

на складні емоційні навантаження, які супроводжують добровільну допомогу в умовах війни: синдром вигорання, вторинна травматизація, проблеми інтеграції після активної участі. Водночас авторка підкреслює, що волонтерство слугує для багатьох способом збереження особистісної рівноваги, осмислення своєї ролі в умовах соціального лиха [38].

На стику соціології, комунікацій і політології з'явилися дослідження, що аналізували роль волонтерів у формуванні інформаційного простору. Аналітик Олександр Дем'яненко вказував, що волонтерські спільноти, зокрема ті, які працювали в інформаційному полі (медіаволонтерство), відігравали важливу роль у протидії дезінформації, зборі коштів через краудфандингові платформи та комунікації з діаспорою.

У межах цього етапу також активізувалися дослідження взаємодії волонтерського сектору з державою. У низці праць, опублікованих у фахових журналах (наприклад, «Вісник державного управління» та «Соціологія: теорія, методи, маркетинг»), простежується перехід від автономного волонтерства до партнерського моделю співпраці. Зокрема, йдеться про створення координаційних рад при органах місцевого самоврядування, спільне управління гуманітарними потоками та реалізацію проектів із реінтеграції ветеранів [53].

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року волонтерський рух набув небувалого масштабу, інтенсивності та стратегічного значення. Цей період позначився якісно новим етапом у розвитку волонтерства: його повноцінним визнанням як інфраструктурної опори держави в умовах війни. У зв'язку з цим інтерес науковців до волонтерської діяльності суттєво зріс, а тематичне коло досліджень розширилося. У фокус потрапили питання організації, цифровізації, логістики, взаємодії з державними структурами, психології, інформаційної безпеки тощо.

Волонтерство, що виникло в перші тижні вторгнення, набуло всенародного характеру. Його розвиток у науковому вимірі відображено у

працях Олени Бекетової, Марини Шаповал, Ігоря Когута та інших дослідників, які підкреслюють трансформацію волонтерства у стійку, мережеву систему з ознаками нової суспільної інфраструктури. У 2023 році Національний інститут стратегічних досліджень опублікував аналітичну доповідь, у якій відзначено, що волонтерські ініціативи стали ключовими в питаннях забезпечення армії, евакуації, медичної допомоги, постачання гуманітарної допомоги, відбудови звільнених територій [36].

Наукові праці цього періоду характеризуються міждисциплінарністю, а також активною опорою на емпіричні методи – інтерв'ювання, анкетування, кейс-стаді, аналіз практик. У 2022–2024 роках з'явилися численні публікації, які висвітлюють як системну роль волонтерів у воєнний час, так і окремі аспекти їхньої діяльності.

Зокрема, Інститут соціології НАН України (керівник – Євген Головаха) у 2023 році провів масштабне дослідження «Громадянське суспільство у час війни», в якому з'ясувалося, що понад 60% дорослого населення країни у тій чи іншій формі були залучені до волонтерської діяльності (навіть епізодично). Це безпрецедентний показник мобілізації суспільного ресурсу.

У нових дослідженнях окреслюється структурна диференціація волонтерства:

- тактичне волонтерство (реакція на термінові запити – спорядження, ліки, їжа);
- стратегічне волонтерство (довготривалі проєкти: евакуація, реабілітація, інфраструктурна допомога);
- цифрове волонтерство (інформаційна протидія, кіберволонтерство, технічна підтримка);
- освітнє та культурне волонтерство (робота з дітьми, підтримка шкіл, культурна спадщина);
- міжнародне волонтерство (співпраця з українською діаспорою, іноземними НГО) [42].

Окремий напрям досліджень стосується взаємодії волонтерських ініціатив з державою. У праці Ірини Сушко (Києво-Могилянська академія, 2023) наголошено на появі феномену «партнерського волонтерства», коли держава частково делегує функції забезпечення армії та населення волонтерам. На думку авторки, такий симбіоз є унікальним явищем в умовах воєнної демократії, яке потребує окремого правового та організаційного осмислення.

Також особливої уваги набуває тематика інституціоналізації волонтерства. Створення координаційних платформ на базі військових адміністрацій, обласних рад, муніципалітетів, розвиток волонтерських об'єднань як юридичних осіб, звітність, прозорість, фандрейзинг – усе це активно вивчається в аналітичних записках та монографіях. Так, Марта Гаврилюк у своїй роботі «Волонтерство як форма громадянської стійкості під час війни» (2023) підкреслює, що українське волонтерство на сучасному етапі виконує не лише допоміжну функцію, а й консолідаційну – зміцнює соціальну довіру, підтримує моральний дух населення, сприяє формуванню нової ідентичності [59].

Іntenсивно досліджуються психологічні та етичні аспекти волонтерської діяльності в умовах воєнного часу. Зокрема, у роботах Наталії Литвин та Анастасії Харчук (2022–2023) йдеться про підвищений рівень емоційного вигорання серед волонтерів, необхідність психологічної підтримки, розвиток практик самодопомоги. На основі польових досліджень авторки доводять, що багато волонтерів працюють без вихідних по кілька місяців, часто без належного визнання чи підтримки, що зумовлює високі ризики посттравматичних розладів.

Цікавими є спроби кількісного аналізу ефективності волонтерської допомоги. Деякі автори, зокрема Тарас Ткаченко (Львівський університет, 2024), пропонують використовувати індикатори вимірювання обсягів допомоги, часу реагування на запити, рівня задоволеності отримувачів. Такі

підходи відкривають шлях до створення систем моніторингу й аудиту волонтерської діяльності як ресурсу національної безпеки.

Поряд із вітчизняною науковою думкою, розвиток українського волонтерства активно відображається у міжнародних дослідженнях. Іноземні аналітики, експерти та дослідники не лише вивчають український досвід, а й інтегрують його у загальносвітову парадигму громадянської активності в умовах криз, конфліктів та війн [71].

Значну увагу українському волонтерському руху приділено у звітах та аналітичних оглядах таких організацій, як United Nations Volunteers (UNV), OECD, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC), Carnegie Endowment for International Peace, а також низки європейських неурядових платформ. У їхніх матеріалах українське волонтерство розглядається як приклад масової громадянської мобілізації, що сформувалася поза державною структурою, проте ефективно виконує державні функції.

Так, у доповіді UNV (2023) зазначається, що в умовах збройного конфлікту волонтерство в Україні є «новою моделлю громадянської відповідальності», яка демонструє високий рівень самозарадності населення та гнучкості у прийнятті рішень. Окремо наголошено, що в Україні волонтерство стало двигуном горизонтального управління, яке об'єднує ресурси, знання, логістику, міжнародну допомогу без традиційної ієрархічної системи.

Провідні світові університети – Оксфордський, Гарвардський, Берлінський вільний університет – з 2022 року проводять дослідження, присвячені функціонуванню українських волонтерських мереж. Наприклад, на базі Університету Осло у 2023 році було реалізовано проєкт «Civil Resistance and Volunteerism in the Face of War», у якому українські волонтерські ініціативи розглядаються як інструменти ненасильницького спротиву агресії та засіб збереження гуманітарної стабільності [58].

Вагомим є вплив зарубіжних теоретичних моделей на українську наукову думку. Зокрема, теорії соціального капіталу (R. Putnam), колективної дії (M. Olson), активного громадянства (J. Gaventa) знайшли застосування при інтерпретації феномену українського волонтерства. Українські дослідники дедалі частіше інтегрують ці підходи у свої праці, що сприяє підвищенню академічної репрезентативності теми на міжнародному рівні.

Також фіксується ріст академічного інтересу до українського досвіду серед дослідників Центрально-Східної Європи. У Польщі, Литві, Чехії, Словаччині опубліковано низку наукових статей, які аналізують транскордонну волонтерську співпрацю, допомогу українським біженцям, гуманітарні ініціативи, логістичні хаби, створені українською діаспорою. Польські соціологи, зокрема Януш Гудковський і Марта Зельска, у 2023 році вказали на феномен «експортного волонтерства», коли громадяни України координують масштабні допомогіві програми поза межами держави [15].

На міжнародному рівні також поширюється поняття «українська модель волонтерства», яке передбачає:

- самоорганізацію на основі довіри та горизонтальних зв'язків;
- відсутність формалізованих структур;
- високу швидкість реагування на запити;
- готовність діяти в умовах ризику;
- поєднання військової, гуманітарної та інформаційної допомоги.

Цей феномен уже порівнюють із волонтерськими рухами в Ізраїлі, Колумбії та Грузії, однак з визнанням його унікальності в європейському просторі.

Таким чином, міжнародна наукова та аналітична спільнота не лише вивчає, а й переосмислює концепції волонтерства під впливом українського досвіду. Водночас інтеграція українських досліджень у глобальний контекст створює умови для формування нової наукової парадигми, у центрі якої перебуває волонтерство як форма соціальної солідарності в умовах екзистенційної загрози [32].

Таким чином, наукове осмислення волонтерства в Україні має динамічний і багатовимірний характер, що відображає етапність розвитку суспільства та виклики часу. Вітчизняні й зарубіжні дослідники поступово формують цілісну картину волонтерського руху як феномену соціальної мобілізації, громадянської відповідальності та національної єдності. Наявні напрацювання окреслюють концептуальні підходи до аналізу волонтерства, однак потребують подальшого розширення та систематизації, зокрема в умовах повномасштабної війни. Саме тому тема ролі волонтерства у підтримці та відновленні України залишається актуальною та потребує комплексного дослідження на сучасному етапі.

1.2 Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження теми «Роль волонтерства в Україні: підтримка та відновлення під час війни» є надзвичайно широкою, багаторівневою і динамічною. Через активність волонтерського руху, особливо після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, зросла потреба у всебічному аналізі документальних, цифрових, публіцистичних, аналітичних і емпіричних джерел. Усі вони слугують підґрунтям для наукового осмислення трансформацій, значення та масштабів волонтерства у сучасній Україні [8].

Першу групу джерел становлять нормативно-правові акти, які регламентують правове поле функціонування волонтерської діяльності в Україні. Основними з них є:

- Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011, зі змінами) – визначає поняття волонтерства, його форми, права та обов'язки волонтерів і організацій, порядок взаємодії з державою.

- Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» – важливий для аналізу діяльності фондів, що тісно пов'язані з волонтерським рухом.

- Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, які регламентують надання гуманітарної допомоги, мобілізацію громадських ресурсів, статус деяких категорій волонтерів (зокрема в умовах воєнного стану).

Ці джерела мають ключове значення для з'ясування інституційної рамки волонтерської діяльності, її юридичного статусу та взаємодії з державою, що особливо актуально в умовах воєнного часу.

До наступної групи джерел належать звітні документи органів влади та міжнародних організацій, зокрема:

- Міністерства соціальної політики України – щодо залучення волонтерів у соціальній сфері;

- Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань при Офісі Президента України – про структуру та масштаби допомоги;

- Державної служби з надзвичайних ситуацій, яка співпрацює з волонтерськими формуваннями;

- Єдиного порталу відкритих даних України – де публікуються реєстри отримувачів та надавачів гуманітарної допомоги.

Також використовуються звітні документи міжнародних інституцій, таких як:

- Офіс ООН з координації гуманітарних питань (UNOCHA),

- Міжнародна організація з міграції (ІОМ),

- Червоний Хрест,

- CARE International, які висвітлюють участь українських волонтерів у міжнародних гуманітарних програмах.

Ці джерела дозволяють кількісно оцінити масштаби волонтерської діяльності, напрями залучення ресурсів, обсяги допомоги [44].

Надзвичайно важливу групу становлять документи та ресурси самих волонтерських ініціатив, зокрема: «Повернись живим», «Фонд Сергія Притули», «Українська волонтерська служба», «Help Ukraine Center»,

«Razom for Ukraine», «Пласт», «Львівський волонтерський центр», «Волонтерський штаб при НУ «Києво-Могилянська академія» тощо.

На сайтах і в соцмережах цих організацій містяться:

- Звіти про зібрані кошти й закуплене спорядження;
- Інформація про маршрути доставлення допомоги;
- Фото- та відеодокументація діяльності;
- Публікації самих волонтерів, що містять рефлексії, досвід, проблеми

та приклади взаємодії з громадою.

Ці матеріали мають першоджерельний характер та дозволяють простежити розвиток волонтерських структур «зсередини».

До важливих джерел належать також:

- Журналістські розслідування та репортажі, опубліковані в «Українській правді», «Zaborona», «Hromadske», «NV», «The Ukrainians», «Суспільне», які документують конкретні історії, ініціативи та волонтерів;

- Аналітичні звіти аналітичних центрів: CEDOS, Центр економічної стратегії, Інститут стратегічних досліджень, CASE Україна, Український центр суспільних даних, що аналізують суспільну мобілізацію, самозарадність, ефективність волонтерських практик.

Ці джерела забезпечують актуальність, багатогранність та людський вимір волонтерської діяльності [54].

Важливою складовою джерельної бази виступають результати соціологічних опитувань, які відображають громадське сприйняття волонтерської діяльності, рівень залучення громадян до волонтерства, довіру до волонтерських структур, а також мотиваційні чинники участі в добровільній допомозі.

Особливу цінність мають дослідження, проведені:

- Соціологічною групою «Рейтинг», зокрема опитування щодо довіри до волонтерів (2022–2024 рр.);

- Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), який відстежує динаміку волонтерської активності;

- Центром Разумкова, який аналізує громадянське суспільство в умовах війни;

- Центром соціологічних досліджень НаУКМА – щодо молодіжного волонтерства, студентських ініціатив та локальної взаємодії;

- USAID, IRI, UNDP – у рамках міжнародних проєктів оцінки ефективності волонтерської допомоги.

Ці джерела дозволяють не лише побачити масштаби волонтерської участі, а й виявити зміни в суспільній свідомості, спричинені повномасштабною війною [12].

Окрема група джерел – цифрові ресурси, які забезпечують оперативний доступ до інформації про волонтерську діяльність. До них належать:

- Офіційні сторінки волонтерських організацій у Facebook, Instagram, YouTube, Telegram;

- Краудфандингові платформи (наприклад, «Добро.ЮА», «Спільнокошт», Patreon), через які здійснюється підтримка проєктів;

- Відеоархіви (інтерв'ю, подкасти, стріми з фронту), які фіксують волонтерський досвід і комунікацію з армією, населенням, владою;

- Цифрові музеї та архіви – зокрема:

○ «Архів волонтерської пам'яті» від Центру досліджень визвольного руху;

○ Ініціатива «War. Archive»;

○ Онлайн-збірки від Docudays UA і Ukrainian Witness.

Цифрові джерела є свідченням сучасності у реальному часі та містять матеріали, які складно віднайти у традиційних фондах [22].

Усна історія – важливий пласт джерельної бази, що дозволяє вивчати суб'єктивний досвід волонтерів, їхню мотивацію, виклики, адаптацію та відчуття співвідповідальності.

Джерела цього типу включають:

- Інтерв'ю волонтерів, ветеранів, медиків, волонтерських координаторів, записані на телебаченні або в рамках проєктів усної історії;

- Особисті спогади у блогах, відеощоденниках, публікаціях на особистих сторінках (наприклад, Facebook-дописів волонтерів 2014–2024 років);

- Свідчення з архівів Інституту історії України НАНУ, Інституту усної історії УжНУ, Центру міської історії Центрально-Східної Європи (Львів).

Ці джерела дають можливість відчувати емоційне тло війни та відданість людей, що діють у складних умовах.

Останню, але не менш важливу групу становлять наукові електронні бази, які дозволяють отримати доступ до опублікованих досліджень, аналітики, монографій, дисертацій, а також цифрових копій джерел. Серед них:

- Наукова електронна бібліотека України (elibrary.nauka.gov.ua);
- Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського (відкриті фонди і архіви);

- Наукова періодика України (journals.uran.ua);

- Google Scholar, ResearchGate, Academia.edu – міжнародні платформи для пошуку праць про волонтерство в Україні;

- Електронні ресурси університетських репозитаріїв (зокрема КНУ, НаУКМА, УКУ, ЛНУ ім. І. Франка) – з курсовими, дипломними та кандидатськими роботами на суміжну тематику.

Такі джерела мають високий науковий рівень достовірності та є базою для поглибленого академічного аналізу [36].

Серед окремої категорії джерел варто виділити міжнародні наукові публікації та порівняльні дослідження, які аналізують феномен волонтерства в умовах збройних конфліктів, гуманітарних криз і надзвичайних ситуацій у глобальному контексті. Зокрема, публікації авторів з Польщі, країн Балтії, США, Канади, Великої Британії дають змогу не лише порівняти український досвід із міжнародною практикою, а й оцінити унікальні аспекти національного волонтерського руху, що сформувалися внаслідок війни. З-поміж таких джерел слід згадати збірники конференцій, тематичні номери

наукових журналів, монографії, які публікуються за підтримки міжнародних донорських структур та академічних центрів, зокрема European Volunteer Centre, Global Humanitarian Assistance, The International Red Cross Research Series, тощо.

Варто зазначити, що з 2022 року спостерігається стрімке зростання кількості наукових статей та дисертацій, присвячених вивченню волонтерства в Україні. Це відображає як зростання актуальності тематики, так і підвищення зацікавленості наукової спільноти у вивченні соціальної стійкості українського суспільства. Численні курсові та дипломні роботи українських студентів також виступають своєрідними джерелами, оскільки містять емпіричні матеріали, результати опитувань, інтерв'ю з волонтерами, кейс-стаді окремих ініціатив. Репозитарії провідних університетів України, зокрема Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Українського католицького університету, Львівського національного університету ім. І. Франка, стали цінним джерелом сучасних академічних праць на цю тему [19].

Значну роль у розбудові джерельної бази відіграють також фотодокументи, відеохроніки та медіапроекти, які фіксують щоденну діяльність волонтерів. Ініціативи на кшталт Ukrainian Witness, Docudays UA, Babylon'13 забезпечують не лише документальну фіксацію подій, а й створюють візуальний архів суспільної мобілізації, взаємодопомоги та солідарності. Такі джерела надзвичайно важливі для візуальної реконструкції масштабів та емоційного контексту волонтерського руху.

Окрему увагу слід приділити публічним виступам, пресконференціям, інтерв'ю лідерів волонтерських організацій, які відображають стратегії, виклики та бачення розвитку волонтерства в умовах війни. Зокрема, регулярні звернення та коментарі Сергія Притули, представників фонду «Повернись живим», ініціатив Razom for Ukraine, «Help Ukraine Center», є не лише джерелом актуальної інформації, а й свідченням трансформації

волонтерських структур у напрямі професіоналізації, інституціоналізації та міжнародного партнерства.

Не можна залишити поза увагою й архіви правозахисних організацій, які збирають інформацію про порушення прав людини, зокрема щодо безпеки волонтерів, їхнього переслідування, обмежень у зонах бойових дій. Дані таких структур, як Amnesty International, Human Rights Watch, Центр громадянських свобод, слугують доповненням до аналізу умов, у яких діють волонтерські ініціативи, та викликів, із якими вони стикаються [41].

Таким чином, джерельна база дослідження є надзвичайно багатошаровою та комплексною. Її унікальність полягає у поєднанні офіційних нормативних актів, статистичних звітів, особистісних свідчень, цифрових матеріалів та наукових досліджень. Таке різнопланове джерельне забезпечення дозволяє здійснити не лише формальний аналіз ролі волонтерства, а й глибоке розуміння соціально-психологічних, політичних, гуманітарних аспектів цього явища.

Комплексне використання зазначених джерел відкриває можливість для всебічного висвітлення процесів підтримки та відновлення, які здійснюють українські волонтери під час війни. Це також є запорукою наукової обґрунтованості висновків та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення системи підтримки добровільної громадянської активності та посилення національної єдності в умовах триваючих викликів [40].

Таким чином, джерельна база дослідження волонтерства в Україні під час війни є надзвичайно різноманітною та інформативно насиченою. Вона охоплює як офіційно-документальні, так і особистісні, емоційні, візуальні та цифрові свідчення. Таке поєднання джерел дає змогу всебічно охопити феномен волонтерства як суспільного явища, виявити його трансформації, роль у підтримці армії, цивільного населення, процесах відновлення та зміцнення національної єдності. Комплексне опрацювання цих джерел становить підґрунтя для подальшого дослідження та осмислення сучасної історії України в умовах війни.

1.3. Методологія дослідження

Методологічне підґрунтя дослідження ролі волонтерства в Україні в умовах війни ґрунтується на поєднанні загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціальних методів, що забезпечують комплексне вивчення феномену волонтерської діяльності як соціального, психологічного та громадянського явища. Вибір методологічних орієнтирів обумовлений складністю та багатовимірністю предмета дослідження, адже волонтерство у воєнний час поєднує в собі елементи соціальної мобілізації, громадянської відповідальності, психологічної взаємодопомоги та організаційної самоорганізації суспільства. Саме тому дослідження передбачало використання концепцій соціальної психології, гуманітарних наук, соціології, кризового менеджменту та теорій громадянської активності.

Методологія дослідження спирається на принципи системності, детермінізму, історизму, гуманізму та цілісності. Принцип системності дозволяє розглядати волонтерський рух як складну соціальну систему, що поєднує особистісні мотиви волонтерів, організаційні структури, нормативно-правове забезпечення, суспільні потреби та контекст воєнного часу. Принцип детермінізму передбачає аналіз причинно-наслідкових зв'язків між суспільно-політичними подіями, психологічними чинниками та динамікою волонтерської активності. Принцип історизму забезпечує врахування етапності становлення українського волонтерського руху від подій Революції Гідності до повномасштабного вторгнення. Принцип гуманізму є ключовим для розуміння мотивацій добровольців, адже волонтерська діяльність ґрунтується на цінностях емпатії, солідарності, альтруїзму та взаємопідтримки. Принцип цілісності передбачає розгляд волонтерства як соціального явища, що одночасно включає психологічні, емоційні, організаційні та моральні компоненти.

Важливе значення у методологічній побудові дослідження має використання міждисциплінарного підходу. Поєднання соціологічних,

психологічних та історичних методів дозволило не лише описати емпіричні характеристики волонтерської активності, а й збагнути внутрішні мотиви її учасників, динаміку їх психологічного стану, індивідуальні та групові чинники стійкості. Такий підхід забезпечив глибину та багатовимірність аналізу, адже волонтерська діяльність у воєнний час не може бути вивчена виключно в межах одного наукового напрямку.

Логіка дослідження побудована за принципом від загального до конкретного: від аналізу теоретичних засад функціонування волонтерства у світі та в Україні — до виявлення його сучасних особливостей у воєнний період; від огляду наукових підходів до розробки власної моделі оцінювання мотивів і психологічних чинників діяльності волонтерів; від аналізу джерел — до проведення польового емпіричного дослідження. Така структура забезпечує поступове поглиблення у проблематику та формує логічно узгоджену систему висновків.

Окреме місце у методології займає поєднання якісних та кількісних методів, що дозволило охопити як об'єктивні соціально-психологічні параметри волонтерської діяльності, так і глибинні суб'єктивні смисли, ціннісні орієнтації та особистісні трансформації добровольців. Кількісний компонент був реалізований через анкетування, що дозволило отримати узагальнені статистичні дані про мотиви, потреби, труднощі та ставлення волонтерів до соціальних і державних інституцій. Якісний компонент охоплював глибинні інтерв'ю, тематичне кодування та аналіз особистісних наративів, що дало змогу простежити індивідуальні історії, психологічні переживання та зміни у світогляді волонтерів в умовах війни.

Узгодження зазначених методологічних елементів створило можливість сформулювати комплексну модель дослідження, у якій теоретичні, емпіричні та ціннісно-мотиваційні аспекти волонтерства поєднуються в єдине наукове ціле. Це дозволило не лише зібрати та проаналізувати необхідний фактологічний матеріал, а й розкрити закономірності

формування волонтерської активності та визначити ключові чинники підтримки й розвитку волонтерського руху в умовах повномасштабної війни.

Емпірична частина дослідження ґрунтувалася на поєднанні кількісних і якісних методів, що дозволило отримати цілісне уявлення про мотиваційну, емоційну та ціннісну структуру волонтерської діяльності в умовах війни. Використання методів емпіричного вимірювання забезпечило можливість вивчення взаємозв'язку між особистісними характеристиками волонтерів, рівнем їх психологічного благополуччя, ціннісними орієнтаціями та особливостями мотивації, а також виявлення чинників, що сприяють або перешкоджають їхній стійкості в умовах тривалої соціальної напруги.

Кількісні методи дослідження були представлені анкетуванням, що дозволило отримати стандартизовані дані від широкої вибірки респондентів. У дослідженні взяли участь 100 волонтерів з різних регіонів України віком від 18 до 60 років. До вибірки увійшли як жінки, так і чоловіки, представники різних професій, рівнів освіти та сфер волонтерської активності – від гуманітарної та медичної допомоги до інформаційної підтримки, логістики й психологічного супроводу. Така різноманітність вибірки забезпечила репрезентативність та відображення реальної гетерогенності волонтерського середовища. Анкетування проводилося дистанційно через інтернет-платформи, що відповідає умовам безпеки воєнного часу та дозволяє охопити ширшу аудиторію волонтерів, незалежно від місця їх перебування.

Анкета містила запитання як закритого, так і відкритого типу, що дозволило поєднати і кількісну, і якісну інформацію. Вона охоплювала блоки, присвячені мотивам участі у волонтерстві, джерелам підтримки та натхнення, рівню емоційного вигорання, ставленню до державних та громадських структур, а також оцінці власної діяльності. Особливу увагу було приділено питанню психологічної стійкості, реакціям на стрес, а також динаміці мотивації у період 2014–2024 років. Отримані кількісні дані дозволили виявити тенденції, узагальнити домінуючі смисли та визначити ключові проблемні зони в діяльності волонтерів.

Якісні методи дослідження включали проведення 15 глибинних напівструктурованих інтерв'ю з волонтерами різного віку та ступеня залученості. Інтерв'ю проводилися онлайн із дотриманням принципів добровільності та конфіденційності. Вони охоплювали такі тематичні напрями, як перший досвід волонтерства, емоційні й моральні мотиви, труднощі в діяльності, переживання, пов'язані з війною, вплив волонтерства на особистісну трансформацію, а також бачення майбутнього волонтерського руху. Інтерв'ю розшифровувалися дослівно, після чого здійснювалося тематичне кодування, що дозволило виокремити ключові смислові категорії, повторювані патерни та унікальні наративи. Завдяки якісному підходу стало можливим заглибитись у внутрішні переживання волонтерів, дослідити глибинні мотиви їхньої участі та зрозуміти індивідуальні стратегії подолання труднощів.

Психодіагностичний інструментарій був представлений низкою стандартизованих методик, адаптованих для українського контексту. Для оцінювання функціональної структури мотивації була використана методика Volunteer Functions Inventory (VFI), розроблена С. Клері та М. Снайдером і адаптована Л. Омельченко та Н. Ткачук. Шість шкал методики — ціннісна, пізнавальна, соціальна, захисна, кар'єрна та прагматична — дозволили виокремити провідні мотиви участі у волонтерстві та визначити їхню інтенсивність. Таке вимірювання дало змогу проаналізувати співвідношення між моральними, соціальними, професійними та емоційними мотивами добровольців, а також дослідити трансформацію мотивації в умовах війни.

Для оцінки психологічного благополуччя волонтерів застосовувалася шкала Ріфф (Ryff's Psychological Well-Being Scale), що охоплює такі компоненти, як автономія, самоприйняття, позитивні стосунки з іншими, цілеспрямованість, керованість середовищем та особистісне зростання. Дана методика дозволила оцінити, наскільки діяльність у волонтерському середовищі сприяє розвитку внутрішніх ресурсів, формуванню стійкості та підтримці емоційного балансу.

Окремим інструментом стала ціннісна шкала Шварца, адаптована Л. Орбан-Лембрик, яка дала можливість дослідити ієрархію особистісних цінностей волонтерів, зокрема значущість альтруїзму, гуманізму, універсалізму, традицій, безпеки, стимуляції, досягнення та інших базових ціннісних орієнтирів. Такий підхід дозволив співвіднести цінності з мотивами діяльності, виявити відмінності між молодими та досвідченими волонтерами, а також дослідити вплив кризових подій на переоцінку життєвих пріоритетів.

Поєднання кількох методик та різних типів даних забезпечило високу надійність і валідність результатів, оскільки дозволило перевірити отримані висновки шляхом взаємного зіставлення різних джерел інформації. Використання методів кількісного та якісного аналізу, а також психодіагностики, дало змогу не лише зафіксувати статистичні закономірності, але й розкрити глибинні психологічні процеси, що супроводжують волонтерську діяльність у воєнний час. Процедура проведення дослідження була побудована таким чином, щоб забезпечити системність збирання інформації, її достовірність, а також дотримання етичних норм у роботі з респондентами, що є особливо важливим у контексті воєнного стану. Дослідження здійснювалося упродовж лютого – травня 2025 року та включало кілька послідовних етапів: підготовчий, організаційний, емпіричний та аналітико-інтерпретаційний. Така структурована послідовність дозволила забезпечити логічність, обґрунтованість та наукову точність отриманих результатів.

На першому етапі було визначено мету, завдання та гіпотези дослідження. Особливу увагу приділено відбору інструментарію, що відповідає специфіці волонтерської діяльності та дозволяє дослідити мотиваційні, психологічні й ціннісні чинники участі. Було прийнято рішення поєднати анкетування, серію глибинних інтерв'ю та стандартизовані психодіагностичні методики (VFI, шкалу психологічного благополуччя Ріфф та ціннісну шкалу Шварца). Проводився відбір волонтерів, здатних

представляти різні регіони та види волонтерської активності. На цьому етапі також було здійснено апробацію анкети та інтерв'ю-питань на невеликій тестовій групі з метою виявлення можливих неточностей або складнощів формулювань.

Другий етап передбачав встановлення комунікації з волонтерами та координаторами волонтерських організацій. В умовах воєнного часу дослідження проводилося дистанційно: частина волонтерів перебувала в прифронтових регіонах або була активно залучена до гуманітарної діяльності, що унеможливило очні зустрічі. Усі учасники отримали інструкції щодо участі, а також посилання для проходження опитування. Для проведення інтерв'ю використовувалися платформи Zoom та Google Meet, що забезпечило можливість спілкування з респондентами незалежно від їхнього місця перебування, рівня завантаженості чи доступу до безпечних приміщень.

На третьому етапі здійснювався безпосередній збір даних. Анкетування охопило 100 волонтерів, що дозволило отримати достатню кількість кількісної інформації для подальшої статистичної обробки. Опитування включало шкали мотивації, питання щодо переживання стресу, взаємодії з іншими волонтерами, рівня задоволеності діяльністю та оцінки взаємин з державними структурами. Паралельно проводилися глибинні інтерв'ю з 15 волонтерами. Цей якісний компонент дозволив зафіксувати ширший спектр ситуативних та особистісних аспектів, не завжди доступних у формалізованому опитуванні.

Психодіагностичні методики застосовувалися у межах анкетування або як окремі електронні форми, що давало змогу респондентам комфортно відповідати у власному темпі. Важливою перевагою дистанційного формату було усунення впливу соціальної бажаності у відповідях, адже респонденти могли висловлювати власні думки конфіденційно, без тиску чи присутності інших людей.

Дослідження проводилося з дотриманням етичних норм, визначених міжнародними стандартами соціально-психологічних досліджень. Учасники були поінформовані про мету та процедуру дослідження, добровільність участі, можливість відмовитися на будь-якому етапі та гарантії конфіденційності. Особливої уваги потребувала етична взаємодія з респондентами, які мали травматичний досвід, пов'язаний із війною. Інтерв'юери уникали запитань, що могли викликати сильні негативні переживання, та забезпечували психологічно комфортну атмосферу під час спілкування.

Анонімність була дотримана на всіх етапах: персональні дані не фіксувалися, записи зберігалися у захищених файлах, а під час аналізу використовувалися тільки узагальнені формулювання. Дотримання етичних норм стало необхідною умовою достовірності результатів, адже відкритість і щирість відповідей волонтерів безпосередньо залежала від рівня довіри та комфорту. Зібрані дані опрацьовувалися з використанням методів кількісного та якісного аналізу. Статистична обробка включала розрахунок відсоткових співвідношень, порівняльний аналіз, визначення тенденцій та виявлення внутрішніх зв'язків між змінними. Для інтерпретації результатів VFI, шкали психологічного благополуччя та шкали цінностей застосовувалися рекомендації авторів методик, що забезпечило коректність висновків.

Якісний аналіз проводився за допомогою тематичного кодування, що дозволило структурувати інтерв'ю за смисловими категоріями: мотиви, емоційні реакції, труднощі, ресурси, трансформація особистості, бачення ролі волонтерства у суспільстві. Поєднання обох типів аналізу дало змогу сформуванню цілісної моделі волонтерської діяльності та виявити взаємодоповнюваність кількісних і якісних висновків. Одним із ключових завдань методологічного забезпечення дослідження є забезпечення валідності й надійності отриманих результатів. Валідність у цьому контексті розуміється як відповідність методів та інструментів поставленим цілям і завданням дослідження, а також як точність вимірювання психологічних та

соціальних характеристик волонтерської діяльності. Використання стандартизованих психодіагностичних методик (VFI, шкали психологічного благополуччя Ріфф, ціннісної шкали Шварца) гарантувало змістову та критерійно-орієнтовану валідність дослідження, оскільки ці інструменти пройшли адаптацію для української вибірки та неодноразово застосовувалися в попередніх наукових роботах. Анкетування та інтерв'ю також були структуровані відповідно до теоретичної моделі, що забезпечило відповідність отриманих даних дослідницьким гіпотезам.

Надійність дослідження забезпечувалася шляхом використання декількох взаємодоповнювальних методів. Поєднання кількісних і якісних підходів дозволило провести методологічну триангуляцію — перевірку результатів шляхом зіставлення даних, отриманих різними способами. Узгодженість висновків, отриманих через анкетування, психодіагностику та глибинні інтерв'ю, значно підвищила достовірність інтерпретацій. Додатковим показником надійності стало повторюване виявлення тих самих тематичних категорій під час аналізу інтерв'ю, що свідчило про стійкість якісних даних та відсутність випадкових розбіжностей.

Разом із тим, як і будь-яке соціально-психологічне дослідження, дана робота має певні обмеження. По-перше, вибірка дослідження була сформована за принципом добровільної участі, що створює ризик самоселекції: участь у дослідженні могли частіше брати більш активні чи мотивовані волонтери. По-друге, проведення дослідження дистанційно було вимушеним рішенням, продиктованим воєнними умовами, проте цей формат може впливати на глибину емоційних відповідей та ступінь концентрації респондентів. По-третє, дослідження охоплює певний часовий проміжок — лютий – травень 2025 року, що може не повністю відображати динаміку змін волонтерської діяльності в інших періодах війни. Крім того, частина респондентів перебувала під впливом гострих стресових подій, що могло позначитися на їхніх відповідях і створити додаткові емоційні флуктуації.

Попри зазначені обмеження, комплексність підходу та використання кількох джерел інформації дозволили мінімізувати вплив цих факторів та забезпечити загальну наукову достовірність отриманих результатів. Поєднання кількісного та якісного аналізу дало змогу глибше дослідити феномен волонтерства, а також прослідкувати зміни в його розумінні, мотиваційній структурі та психологічних детермінантах у контексті воєнного часу.

Узагальнюючи методологічну модель дослідження, можна зазначити, що вона охоплює комплекс взаємопов'язаних елементів, кожен із яких відіграє специфічну роль у досягненні дослідницьких цілей. Теоретичний блок забезпечує концептуальне підґрунтя, визначаючи ключові поняття, категорії та напрями аналізу. Емпіричний блок дозволяє перевірити гіпотези на реальних даних та виявити психологічні й соціальні механізми волонтерства в умовах війни. Аналітичний блок інтегрує результати кількісних і якісних методів, формує цілісну картину волонтерської діяльності та дає змогу окреслити основні тенденції, закономірності та перспективи розвитку.

У сукупності методологія дослідження забезпечує комплексний аналіз явища волонтерства як важливого соціального інституту, що відіграє ключову роль у підтримці та відновленні України в умовах війни. Сформована модель дозволяє не лише глибоко зрозуміти мотиви, цінності та поведінкові стратегії волонтерів, але й окреслити практичні шляхи покращення умов їхньої діяльності, підтримки психологічного благополуччя та посилення інституційних механізмів розвитку волонтерського руху. Такий підхід є необхідним для подальшого розроблення ефективних державних і громадських стратегій, спрямованих на зміцнення волонтерського середовища та підвищення його внеску у відбудову країни.

РОЗДІЛ 2 ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

2.1 Волонтерство як форма добровільної допомоги

Волонтерство – це форма добровільної допомоги, при якій люди присвячують свій час, енергію та знання допомозі іншим або підтримці конкретного проекту. Волонтерство може приймати різні форми: від роботи в організаціях до прямої допомоги людям у складних життєвих ситуаціях. Волонтерство можна проводити як на місцевому, так і на міжнародному рівні, допомагаючи людям у різних частинах світу.

Благодійність має значний вплив на соціальний розвиток та Міжнародні відносини, допомагаючи змінити життя людей на краще та вирішувати різні проблеми. Волонтерство є важливим елементом соціальних і демократичних рухів, оскільки воно дозволяє людям самостійно вирішувати проблеми, пов'язані з їх власним життям і суспільством, в якому вони живуть [19].

Волонтерство є предметом досліджень багатьох авторів, зокрема Ольги Олександрівни Бондаренко, Марії Віталіївни Серік, Андрія Михайловича Вовка та інших. Вони досліджують різні аспекти волонтерства та його вплив на соціальний розвиток та Міжнародні відносини.

Відомо, що поняття «волонтер» і «волонтерство» походять від французького *voluntier* – *voluntier*, яке, в свою чергу, походить від латині. *Voluntarius*, *voluntas*-хороший, еквівалентний слов'янським поняттям типу «волонтерство», «благодійність» і т.д., що відображають благодійну діяльність.

Аналіз відповідної літератури, що видається за кордоном та в Україні протягом тривалого періоду часу, показує, що концепція волонтерства розуміється лише у військовому контексті. Наприклад, у британській енциклопедії 1911 року автори статті про добровольців розглядали термін

«добровольці» як загальний термін для беззбройних і непрофесійних солдатів мирного часу. Благодійність можна визначити як діяльність, в якій люди добровільно присвячують свій час і зусилля допомозі іншим, не отримуючи матеріальної винагороди. Ця форма добровільної допомоги може приймати різні форми: від прямої допомоги людям у складних життєвих ситуаціях до роботи в організаціях [28].

Визначення поняття «волонтерство» може мати різні інтерпретації та використання залежно від автора та контексту. Нижче наведено деякі визначення волонтерства, на думку деяких авторів:

1. «Волонтерство-це форма добровільної діяльності людей, яка здійснюється безкоштовно і спрямована на задоволення потреб інших або допомогу у вирішенні соціальних проблем» (О. Бондаренко) [4].

2. «Волонтерство – це активна громадянська позиція, заснована на добровільній допомозі та підтримці нужденних, проведенні робіт, спрямованих на розвиток соціальної сфери та участь у різних соціальних проектах» (М. Серік) [27].

3. «Волонтерство – це діяльність людей, які вільно жертвують свій час, таланти і допомогу на благо суспільства, навколишнього середовища і суспільства» (Світовий банк) [8].

4. «Волонтерство – це форма участі громадськості, яка допомагає вирішувати різні проблеми на різних рівнях-від локальних до глобальних-сприяє розвитку спільноти та підвищує рівень соціальної відповідальності» [5].

5. Волонтерство – це громадська, благодійна, некомерційна, захоплена і суспільно корисна діяльність, що здійснюється волонтерами та добровільними організаціями за допомогою проведення робіт і надання послуг громадянам, організаціям і суспільству в цілому (Закон України) [12].

Ці визначення відображають різні аспекти волонтерства та підкреслюють його важливість для соціального розвитку та покращення життя людей.

Історичний і феноменологічний аналіз волонтерства дозволяє стверджувати, що цінності, що лягли в основу «гуманітарного права», проголошені майже одночасно в XVIII і XIX століттях, були в значній мірі мобільними, заснованими на гуманітарній ідеології добровольців. У багатьох країнах зміни відбулися через зміни у світогляді європейських суспільств, які почалися в епоху Відродження і продовжилися в епоху Просвітництва. Цей період характеризується утвердженням гуманізму як вищої раціональної форми доброзичливості і справедливості [14].

14 вересня 1990 року на XI Всесвітньому конгресі Міжнародної асоціації волонтерської служби в Парижі була прийнята «Всесвітня Декларація добровольців», в якій визначалися цілі, значення і принципи руху. Сьогодні волонтерські організації існують у 80 країнах світу. У травні 1998 року країни Центральної та Східної Європи, включаючи Україну, і кілька азійських країн запустили регіональну програму волонтерської ініціативи. Основна мета програми-відновити потік добровольців між країнами як незворотну гарантію соціальних і демократичних змін, збільшити частку загальної волонтерської роботи, спрямованої на вирішення конкретних проблем [45].

Загальний аналіз волонтерської діяльності з точки зору логіки самої категорії волонтерства, її коренів та історичних явищ, її організаційно-правових засад та особливостей педагогічного волонтерства дозволяє стверджувати, що волонтерство-це певна життєва перспектива, цілісний погляд на світ, який об'єднує все цінне, створене в світових освітніх просторах протягом багатьох століть. Добровільна допомога окремої особи або групи людей спільноті в цілому або окремій людині заснована на ідеї самовідданого служіння людським ідеалам, а не на досягненні цілей отримання прибутку, винагороди або професійного розвитку. Діяльність багатьох громадських організацій, професійних асоціацій, профспілок та інших громадських об'єднань заснована на ідеї добровільної допомоги.

2.2 Види волонтерської діяльності

Волонтерство-широко поширене явище як в Україні, так і за кордоном. Він полягає в наданні безкоштовної допомоги тим, хто її потребує. Однак є певна різниця між волонтерством в Україні та за кордоном. Зокрема, в Україні волонтерство часто відбувається на рівні спільноти, допомагаючи вирішувати проблеми, які безпосередньо зачіпають ці спільноти. У той же час волонтери за кордоном часто беруть участь у глобальних проблемах, таких як боротьба з наслідками стихійних лих, міжнародних конфліктів, міграційних процесів тощо [3].

Незважаючи на ці відмінності, основні принципи волонтерства залишаються незмінними: виправдовувати та допомагати тим, хто цього потребує.

Залежно від мети благодійної допомоги можна виділити кілька видів благодійної діяльності:

1. Соціальна благодійність: це допомога людям у складних життєвих ситуаціях, наприклад бездомним, хворим, інвалідам, пожежникам, ветеранам і т. д. соціальна благодійність може включати надання грошової допомоги, їжі, одягу, ліків, добровільної допомоги і т. д.

2. Освітня благодійність: це допомога навчальним закладам, студентам, науковим дослідникам і т. д. така допомога може включати стипендії, пожертвування на наукові дослідження, матеріальну допомогу у відкритті нових навчальних закладів і т. д.

3. Медична благодійність: це допомога медичним установам, лікарням, лікарям, пацієнтам з різними захворюваннями і т. д. медична благодійність може включати надання фінансової допомоги, пожертвування медичного обладнання, ліків, волонтерство і т. д.

4. Екологічна благодійність: йдеться про допомогу навколишньому середовищу, збереження природних ресурсів, запобігання забрудненню навколишнього середовища тощо. екологічна благодійність може включати

пожертви на розробку Енергоефективних технологій, створення парків, лісів, озер тощо [37].

5. Релігійна благодійність: допомога релігійним організаціям, монастирям, церквам, молитовним місцям, братствам, громадам і т.д. Релігійна благодійність може включати пожертвування на розвиток релігійних будівель, громадські роботи, релігійну освіту, а також допомогу бідним і нужденним.

6. Культурна благодійність: це допомога культурним організаціям, музеям, бібліотекам, театрам, мистецьким колективам, кіноіндустрії тощо. культурна благодійність може включати пожертви на розвиток культурної інфраструктури, реалізацію культурних проєктів, збереження культурної спадщини тощо.

7. Гуманітарна благодійність: це допомога людям у кризових районах, які постраждали від воєн, стихійних лих, епідемій, біженців, бідних країн і т.д. гуманітарна благодійна діяльність може включати фінансову допомогу, надання продуктів харчування, медичних послуг, предметів домашнього вжитку та надання кваліфікованих експертів і добровольців для надання допомоги.

8. Спортивна благодійність: допомога спортивним командам, спортсменам, дитячим літнім таборам, програмам охорони здоров'я і т. д. спортивні благодійні організації можуть включати надання спортивного обладнання, фінансову допомогу для змагань, організацію тренувань, розвиток спортивної інфраструктури і т. д. [39].

9. Наукова філантропія: це допомога науковим установам, дослідникам та науковцям. Така допомога може включати фінансову допомогу для наукових досліджень, підтримку вчених, які працюють над новими проєктами, та можливість отримати нову освіту чи спеціалізацію у своїй галузі.

10. Віртуальне волонтерство: це вид благодійної діяльності, який можна проводити з будь-якої точки світу через доступ до Інтернету.

Віртуальні волонтери можуть допомогти у розробці веб-сайтів та програмного забезпечення, перекладі текстів іншими мовами, управлінні соціальними мережами та блогами, наданні Онлайн-консультацій та організації вебінарів та онлайн-курсів. Віртуальне волонтерство є досить новим явищем, але воно стає все більш популярним, оскільки дозволяє людям брати участь у благодійних заходах, не відволікаючись на роботу чи навчання.

11. Волонтерство на основі навичок: це допомога волонтерів, які пропонують свої професійні навички та досвід у різних сферах. Така допомога може включати юридичні консультації, медичну допомогу, фінансові консультації, допомогу у вивченні мови та багато іншого. Кваліфіковані волонтери допомагають розвивати Громадські організації та допомагають у реалізації проектів, які були б неможливі без їхньої допомоги [6].

Незалежно від того, яку добродійну діяльність ми проводимо, важливо розуміти, що кожен з нас може допомогти покращити життя інших або допомогти навколишньому середовищу. Навіть невеликий внесок може стати великою допомогою.

У кожній із цих областей є багато благодійних організацій, які збирають гроші та надають допомогу відповідно до своїх цілей та місій. Для підтримки благодійної діяльності люди можуть робити пожертви, добровільно брати участь та організовувати благодійні заходи, а також просувати цілі благодійних організацій та залучати нових учасників.

Однак перед тим, як робити пожертви або брати участь у благодійній діяльності, важливо знати, як будуть використовуватися зібрані кошти та для яких цілей. Не всі благодійні організації створені рівними, тому варто уважно вивчити інформацію про них і переконатися, що кошти використовуються для реальної допомоги і підтримки нужденних.

Важливо також пам'ятати, що благодійність-це не лише гроші. Волонтерство в благодійних організаціях-чудовий спосіб допомогти та

підтримати різні галузі. Волонтерство може включати підтримку благодійних заходів, збір товарів для нужденних, надання допомоги у догляді за тваринами тощо [55].

Таким чином, філантропія є важливим компонентом соціально відповідальної поведінки і сприяє розвитку різних галузей промисловості. Яка б галузь не приваблювала вас найбільше, завжди є спосіб зробити свій внесок і зробити світ кращим.

2.3 Нормативно-законодавче забезпечення організації в Україні

Законодавство в галузі волонтерства включає Конституцію України, Закони України, міжнародні договори, дозволи, видані Верховною Радою України, та інші нормативно-правові акти. Вважається, що початок волонтерства сягає 1992 року, коли була створена служба «гарячої лінії», якою керували виключно волонтери. Пізніше з'явилися організації, які реалізували різні соціальні програми для допомоги людям з серйозними захворюваннями, багатодітним сім'ям, самотнім літнім людям та інвалідам. Активно розвивається тенденція протидії поширенню СНІДу та допомоги наркоманам [30].

Одним з перших нормативних актів, що свідчили про важливість волонтерства, став Указ Президента України від 22 березня 2001 р. № 67/2001-RU «про відзначення Міжнародного року волонтерства в Україні в 2001 р.», згідно з яким державні установи та державні установи зобов'язані надавати підтримку громадським організаціям [22].

Роль волонтерства в соціальній сфері визнана на державному рівні і закріплена в окремих законодавчих документах. Український закон «про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», прийнятий 21 червня 2001 року, визначає поняття волонтерського руху, розуміючи його як добровільну, благодійну, некомерційну та ініціативну діяльність соціальної значущості.

Крім того, визначаються основні напрямки національної політики в галузі соціальної роботи з дітьми та підлітками, в тому числі сприяння розвитку та підтримці волонтерського руху [43].

Український закон «про соціальні послуги», прийнятий на законодавчому рівні 19 червня 2003 року, визначає добровольців як осіб, які на добровільній основі беруть участь у благодійній, некомерційній та активній діяльності соціально корисного характеру [24].

В Україні волонтерство офіційно визнано постановою Ради Міністрів від 10 грудня 2003 р. № 1895 «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». Резолюція визначає принципи волонтерської діяльності та сфери волонтерської діяльності, в тому числі сферу надання соціальних послуг громадянам, які живуть в складних умовах життя (інвалідність, часткова втрата працездатності через вік або стан здоров'я, відсутність житла або роботи, наслідки стихійних лих, катастроф, стихійних лих та ін.) та ін. [65].

Слід зазначити, що законодавство накладає обмеження на осіб віком від 14 до 18 років, у тому числі заборону на надання добровільної допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій антропогенного або природного характеру, Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, органів державної влади протягом особливого періоду, правового режиму надзвичайного стану або воєнного стану, проведення антитерористичної операції та добровільної допомоги у медичних закладах.

На волонтерів покладаються обов'язки, регульовані також українським законом «про волонтерство», у тому числі обов'язки волонтера: виконувати завдання, пов'язані з волонтерською діяльністю, скрупульозно та своєчасно; у випадках, передбачених законом, проходити медичне обстеження та оновлювати довідку.

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» передбачає, що іноземці та особи без громадянства, які

прибувають на Україну, повинні здійснювати культурну, наукову та освітню діяльність на основі та відповідно до процедури, встановленої міжнародними або спеціальними договорами України [49].

Після анексії Криму та початку війни на Донбасі в Україні відбулася масштабна мобілізація нації, що призвело до збільшення волонтерства на найвищому рівні розвитку. Багато добровольців брали участь у підготовці та наданні медичної допомоги, в тому числі під час бойових дій на передовій. Інші групи добровольців брали участь у зборі гуманітарної допомоги населенню зон конфліктів і внутрішньо переміщеним особам. Ці добровольці організували збір грошей, їжі, одягу та інших предметів першої необхідності, які потім були доставлені в місця, де вони були найбільш необхідні.

30 січня 2014 року Мінфін України прийняв постанову «Про затвердження Порядку створення та ведення реєстру добровольців, які беруть участь в антитерористичних операціях». Вищезазначений наказ передбачає Реєстр добровольців АТО, який включає інформацію про добровольців АТО [69].

Найостаннішими законами, прийнятими в Україні, є наступні законодавчі акти про волонтерство:

1. Закон України «про волонтерство» від 19.09.2019 № 2145-VIII, що визначає правові та нормативні засади добровільної праці в Україні.

2. Закон України «Про внесення змін до певних законодавчих актів України щодо підтримки військовослужбовців та їх сімей» від 16.01.2020 № 533-IX, що регулює, зокрема, питання надання підтримки військовослужбовцям та їх сім'ям за допомогою добровольців.

Обидва ці закони діють і сьогодні. Слід також підкреслити, що існує багато нормативних законів, нормативних документів та програм, що регулюють волонтерську діяльність у певних сферах, таких як охорона здоров'я, соціальний захист, культура тощо [25].

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ ВОЛОНТЕРА

3.1. Організаційне та методичне забезпечення дослідження

Дослідження психологічного портрету волонтера в умовах війни в Україні, що триває з 2014 року до сьогодні, потребує системного підходу до організації емпіричної частини. Основна мета полягала у вивченні мотиваційних детермінант волонтерської діяльності, особливостей ціннісних орієнтацій, психологічного благополуччя та змін у самосвідомості волонтерів внаслідок тривалого перебування в умовах соціальної напруги. Емпіричне дослідження охоплює волонтерів з різним стажем та ступенем залученості – від тих, хто почав свою діяльність у 2014 році, до тих, хто долучився після повномасштабного вторгнення в 2022 році. Такий підхід дозволяє дослідити динаміку мотивацій, трансформацію цінностей та вплив соціально-політичного контексту на психологічний стан волонтерів.

У дослідженні було використано комплекс кількісних і якісних методів. Першим етапом стала розробка авторської анкети з елементами соціологічного опитування, яка включала як закриті, так і відкриті запитання. Анкета містила п'ять тематичних блоків. Перший блок був присвячений мотивації до волонтерства. Запитання у цьому блоці дозволяли з'ясувати, що спонукало людину розпочати волонтерську діяльність – патріотизм, бажання допомогти, пошук сенсу життя, релігійні або соціальні переконання. Другий блок досліджував джерела підтримки та натхнення. Респонденти зазначали, хто або що допомагає їм зберігати активність та віру в свою місію – родина, друзі, однодумці, суспільне визнання, медіа, духовні цінності. Третій блок зосереджувався на ставленні до державних структур. Запитання стосувалися рівня довіри до органів влади, досвіду співпраці з державними та муніципальними установами, а також бачення ролі держави у підтримці волонтерського руху. Четвертий блок був присвячений емоційному

вигоранню. Досліджувалися суб'єктивні відчуття втоми, апатії, напруги, психологічного виснаження. Особливо важливими були питання про досвід втрат, травмуючих подій та способи подолання емоційного виснаження. П'ятий блок вивчав зміни у ставленні до волонтерства з 2014 до 2024 року. Це дозволило проаналізувати, як трансформувалися цілі, мотиваційні установки та емоційне сприйняття волонтерства за десять років війни.

На другому етапі було застосовано методику «Volunteer Functions Inventory» (VFI), розроблену С. Clary і М. Snyder, у сучасній українській адаптації Л. Омельченко та Н. Ткачук (2021). Ця методика дозволяє оцінити функціональну природу волонтерської мотивації, тобто виявити, які саме функції виконує волонтерська діяльність для особистості. У межах методики респонденти оцінювали 30 тверджень за шкалою від 1 (повністю не згоден) до 7 (повністю згоден). За результатами визначалися домінуючі мотиваційні вектори: ціннісні (бажання допомогти іншим, моральні переконання), соціальні (очікування соціального схвалення, встановлення контактів), кар'єрні (отримання досвіду, корисного для професійного розвитку), захисні (зниження почуття провини або стресу), пізнавальні (інтерес до нового, прагнення розвитку) та прагматичні (очікування практичної користі). Ця методика виявилася надзвичайно інформативною у контексті вивчення багатокomпонентної мотивації волонтерів, які діють у кризових умовах.

Наступним інструментом стала методика Ryff's Psychological Well-Being Scales (RPWB), розроблена С. Ryff та адаптована в Україні Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України. Вона дозволяє комплексно оцінити психологічне благополуччя особистості. У дослідженні використовувалася повна версія шкали, що складається з 42 тверджень, які охоплюють шість вимірів: автономія (здатність діяти незалежно від зовнішнього впливу), самоприйняття (задоволеність собою), цілеспрямованість (усвідомлення життєвої мети), особистісне зростання (відчуття розвитку), позитивні взаємини з іншими (якість соціальних контактів), опанування середовищем (здатність адаптуватися і впливати на

оточення). Ця методика дала змогу оцінити не лише наявність чи відсутність психологічних проблем, а й глибину внутрішніх ресурсів, рівень зрілості особистості та здатність до саморегуляції. Особливо показовими виявилися результати волонтерів із багаторічним досвідом, які продемонстрували високі показники автономії, цілеспрямованості та особистісного зростання, попри хронічну напругу та емоційні втрати.

Окрему увагу в дослідженні приділено вивченню ціннісних орієнтацій, які формують підґрунтя волонтерської мотивації. Для цього використовувалася ціннісна шкала Шварца (Schwartz Value Survey) у сучасній українській адаптації Л. Орбан-Лембрик (2020). Методика включає 56 тверджень, що дозволяють оцінити пріоритетність десяти базових цінностей: альтруїзм, гуманізм, безпека, традиції, конформність, досягнення, самостійність, стимуляція, гедонізм, універсалізм. Кожен учасник визначає ступінь значущості кожної з них у своєму житті. Це дало можливість не лише охарактеризувати ціннісні орієнтири окремих волонтерів, а й проаналізувати зміну цінностей у зв'язку з кризовими подіями. Результати підтверджують високу значущість альтруїзму, гуманізму, досягнень та універсалізму серед досвідчених волонтерів, тоді як молодші учасники акцентували на стимуляції, гедонізмі та самостійності.

У якісній частині дослідження застосовувався метод глибинного напівструктурованого інтерв'ю. Було проведено 15 інтерв'ю з волонтерами з різних регіонів України, різного віку (від 19 до 62 років) і різного рівня залученості у волонтерську діяльність (від разових акцій до постійної щоденної участі). Запитання охоплювали такі аспекти, як перший досвід участі у волонтерстві, мотиви вступу до волонтерського руху, фактори, що підтримують або послаблюють бажання продовжувати діяльність, досвід вигорання, трансформація особистісного бачення, роль духовних і моральних цінностей, а також бачення волонтера як соціального актора. Інтерв'ю розшифровувалися дослівно і аналізувалися з використанням тематичного

кодування. Це дозволило виокремити повторювані патерни мотивації, труднощів і ресурсів, а також виявити унікальні особистісні наративи.

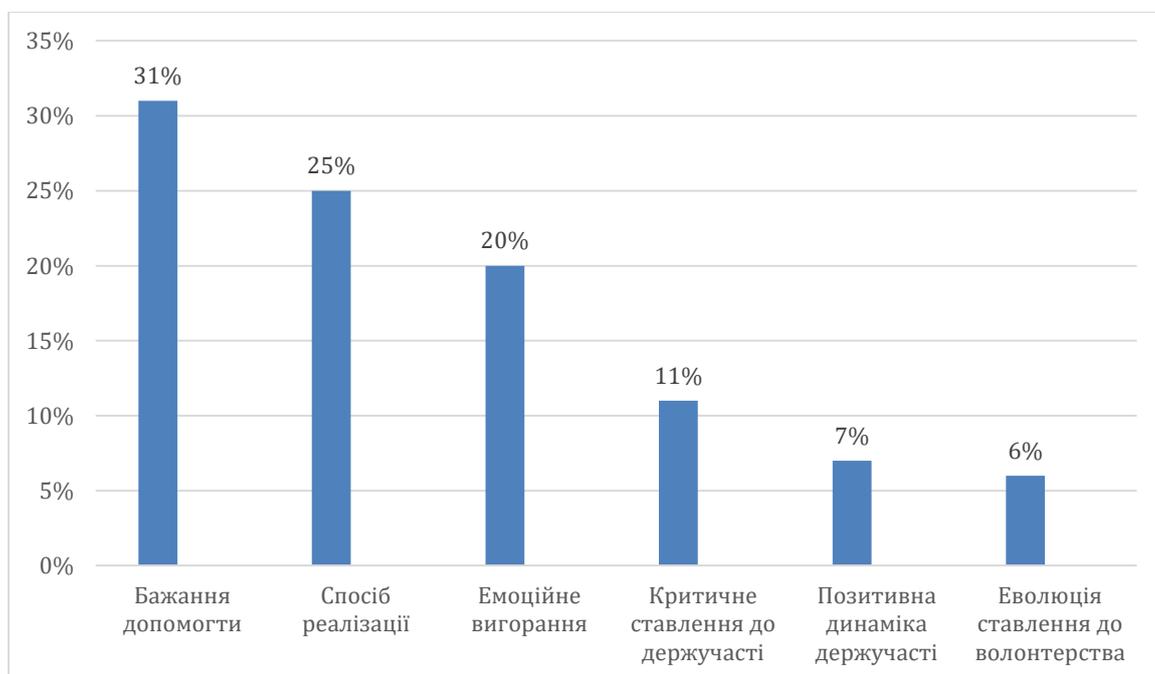
Загалом методичне забезпечення дослідження дозволяє охопити як об'єктивні соціально-психологічні параметри, так і глибинні суб'єктивні смисли волонтерської діяльності. Комплексне поєднання кількісних та якісних методів забезпечило валідність і надійність отриманих результатів, дозволяючи сформувати багатовимірний психологічний портрет українського волонтера в умовах війни.

3.2. Дослідження детермінант сформованості мотивації волонтерів

Мотивація до волонтерської діяльності є одним із ключових чинників її стабільності, ефективності та тривалості. В умовах воєнного конфлікту, що триває в Україні з 2014 року, волонтерський рух набув масового характеру, а дослідження його мотиваційної природи дозволяє глибше зрозуміти не лише психологічний портрет волонтера, а й механізми громадянської активності в екстремальних умовах. Метою даного емпіричного дослідження стало визначення основних детермінант мотивації волонтерів, з'ясування ролі особистісних і ціннісних орієнтацій, а також аналіз впливу соціального середовища.

У дослідженні взяли участь 100 волонтерів з різних регіонів України, які відрізнялися за віком (від 18 до 60 років), статтю (62% жінки, 38% чоловіки), рівнем освіти (75% мали вищу освіту), тривалістю участі у волонтерстві (від кількох місяців до 10 років), а також сферою діяльності (гуманітарна допомога, логістика, медичне забезпечення, інформаційна підтримка, психологічна допомога тощо). Емпіричне дослідження проводилося упродовж лютого – травня 2025 року з урахуванням динаміки змін у мотивації з 2014 по 2024 рік.

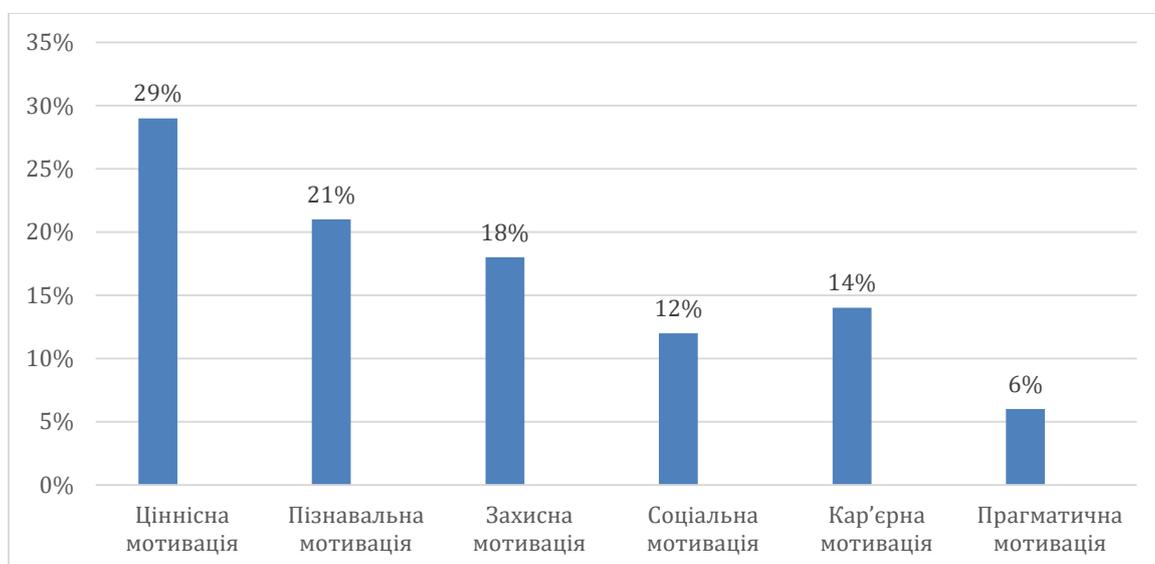
Анкетування з елементами соціологічного опитування дозволило дослідити мотиваційні чинники, джерела підтримки та натхнення, ставлення до державних структур, досвід емоційного вигорання та динаміку змін у ставленні до волонтерства. За результатами опитування, 31% респондентів вказали на бажання допомогти іншим і відчуття відповідальності за свою країну як головну причину волонтерської діяльності. Близько 25% респондентів відзначили, що волонтерство стало для них способом самореалізації та подолання безсилля у складних соціальних обставинах. Досвід емоційного вигорання зазначили 20% опитаних. Ставлення до держави як до партнера волонтерства виявилось суперечливим: 11% мають критичне ставлення до участі держави, однак 7% зазначають позитивну динаміку з 2022 року. Варто підкреслити, що 6% респондентів визнали еволюцію власного ставлення до волонтерства: від емоційного імпульсу у 2014 році – до усвідомленої громадянської позиції у 2024-му.

Рис. 1 Результати анкетування

Для глибокого розуміння функціональної структури мотивації волонтерів застосовувалася методика Volunteer Functions Inventory (VFI) авторства С. Клері та М. Снайдера (українська адаптація Л. Омельченко та Н. Ткачук). Оцінка проводилася за шістьма шкалами: ціннісна, соціальна,

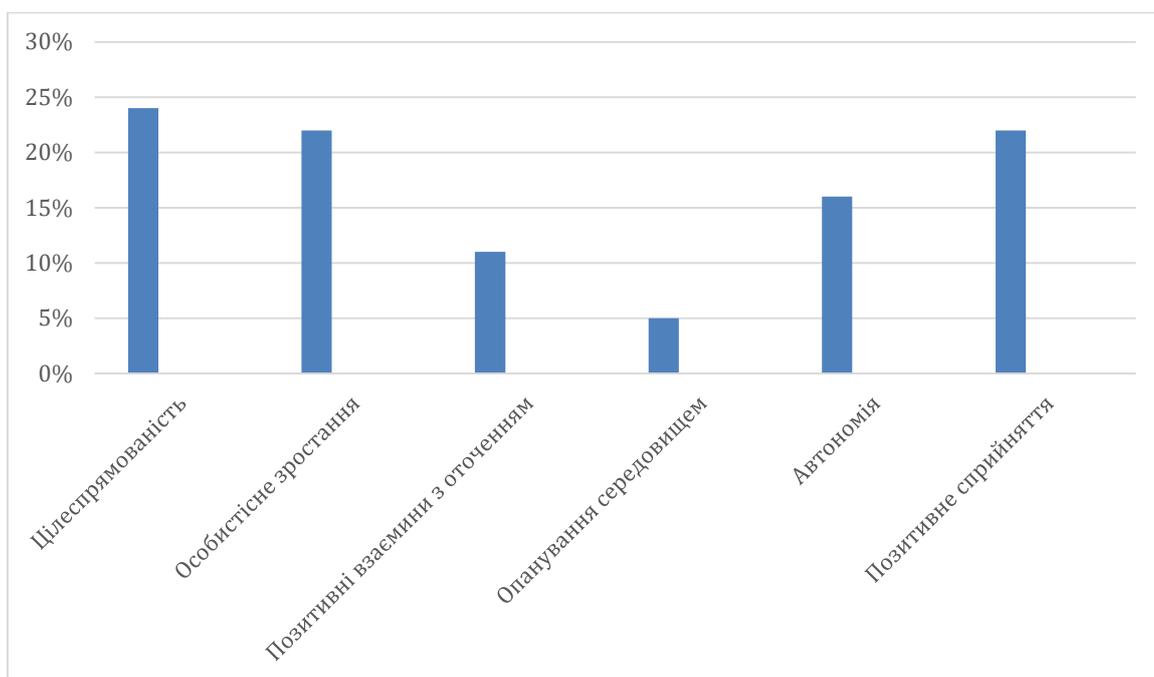
захисна, кар’єрна, пізнавальна, прагматична мотивація. Ціннісна мотивація мала найвищий рівень (29%) – волонтери наголошували на важливості моральних переконань, потребі підтримати інших та зробити внесок у добробут суспільства. Пізнавальна мотивація (21%) також була вираженою – волонтери виявляли інтерес до нових знань, досвіду, соціальних процесів. Захисна мотивація проявилася у 18% – волонтерська діяльність стала для них способом подолання тривоги, стресу або відчуття безсилля. Соціальна мотивація (12%) зумовлювалась бажанням бути визнаним у соціумі, кар’єрна (14%) – отримати досвід або знання для професійного зростання, а прагматична мотивація (6%) – доступ до ресурсів і можливість ефективної самореалізації.

Рис. 2 Результати за методикою Volunteer Functions Inventory

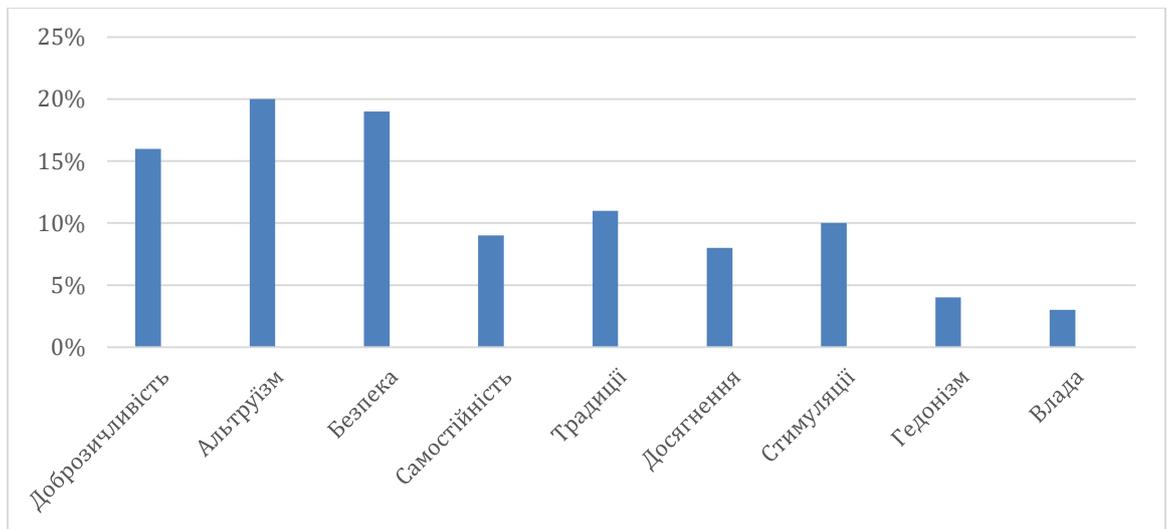
Аналіз психологічного благополуччя волонтерів здійснювався за шкалами С. Райфф (Ryff’s Psychological Well-Being Scales, адаптовано Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України). Цілеспрямованість була висока у 24% учасників, що свідчить про наявність життєвих орієнтирів і відчуття сенсу діяльності. 22% респондентів виявили високий рівень особистісного зростання – волонтерство сприяло формуванню нових якостей, внутрішньому розвитку. 11% мали позитивні взаємини з оточенням і відчували підтримку з боку команди, друзів, родини.

Опанування середовищем (5%) свідчило про відчуття контролю за обставинами. 16% волонтерів демонстрували автономію, самостійність у прийнятті рішень, а 22% – позитивне самоприйняття.

Рис. 3 Аналіз психологічного благополуччя волонтерів здійснювався за шкалами С. Райфф

Ціннісні орієнтації волонтерів вивчалися за допомогою ціннісної шкали Ш. Шварца (українська адаптація Л. Орбан-Лембрик). Домінували такі цінності, як доброзичливість (16%), альтруїзм (20%), безпека (19%), самостійність (9%), традиції (11%). Молодші учасники (віком до 25 років) надавали більше значення досягненню (8%) і стимуляції (10%). Найменш значущими були гедонізм (4%) і влада (3%), що свідчить про переважання гуманістичних і колективістських мотивів над індивідуалістичними та матеріальними.

Рис. 4 Ціннісна шкала Ш. Шварца

На завершення було проведено глибокі напівструктуровані інтерв'ю з 15 волонтерами різного віку, досвіду та рівня залучення. Учасники розповідали про перший досвід волонтерства, що часто був спонтанним і емоційно зумовленим. Надалі діяльність ставала більш усвідомленою та планованою. Серед чинників довготривалої участі називали вдячність людей, приклади інших волонтерів, духовну мотивацію, підтримку родини, а також власне відчуття значущості. Багато хто відзначив особистісну трансформацію: зміну цінностей, життєвих орієнтирів, стилю поведінки, посилення внутрішньої відповідальності. Респонденти з тривалим досвідом волонтерства критично оцінювали державну політику, але підкреслювали необхідність співпраці між громадським і державним секторами. Вони також акцентували на важливості професійної психологічної підтримки, інституційного визнання та збереження незалежності волонтерського руху.

Таким чином, результати дослідження свідчать про багатоконпонентну природу мотивації волонтерів, в якій домінують ціннісні, емоційні та соціальні чинники. Важливою тенденцією є трансформація мотивації в часі: від ситуативного емоційного імпульсу – до сталого, усвідомленого і морально забарвленого мотиву. Отримані дані мають практичне значення для створення ефективних програм підтримки волонтерів, попередження

вигорання, розвитку освітніх ініціатив і вдосконалення державної політики у сфері волонтерської діяльності.

3.3 Перспективні напрями державної підтримки волонтерської діяльності в Україні

Волонтерський рух в Україні за останнє десятиліття набув потужного розвитку, особливо в умовах війни, коли суспільна солідарність та громадянська активність стали визначальними чинниками національної стійкості. Водночас, ефективне функціонування волонтерської діяльності значною мірою залежить від створення сприятливого правового, інституційного та соціального середовища. У цьому контексті питання державної підтримки волонтерського руху набуває особливої актуальності, оскільки лише в умовах партнерства між громадянським суспільством і державними інституціями можливий сталий розвиток волонтерства.

Однією з головних умов підтримки волонтерства з боку держави є формування чіткої нормативно-правової бази. На сьогодні в Україні функціонує Закон України «Про волонтерську діяльність» (редакція зі змінами станом на 2023 р.), який визначає правовий статус волонтера, засади та форми волонтерської діяльності, права та обов'язки волонтерів і організацій. Проте на практиці залишається низка неврегульованих питань, зокрема пов'язаних з соціальним захистом волонтерів, податковими пільгами для волонтерських організацій, прозорим механізмом державного фінансування ініціатив громадського сектору. У перспективі доцільно внести зміни до законодавства щодо спрощення процедур реєстрації волонтерських проєктів, посилення гарантій безпеки для волонтерів, які працюють у зоні бойових дій, а також забезпечення доступу до пільг (страхування, медичні послуги, психологічна допомога).

Іншим важливим напрямом є інституційна підтримка, що передбачає створення державних і муніципальних структур, які координують взаємодію з волонтерами. Наприклад, у багатьох країнах діють національні агентства волонтерства або відповідні підрозділи при міністерствах соціальної політики, молоді чи оборони. В Україні доречно розглянути можливість створення національного Волонтерського координаційного центру або інтеграції відповідних функцій у вже існуючі інституції (наприклад, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерство у справах ветеранів, Державну службу зайнятості тощо). Такий центр міг би виступати платформою для обміну досвідом, навчання, реєстрації ініціатив, пошуку ресурсів, інформаційного супроводу.

Окремої уваги потребує фінансова підтримка волонтерської діяльності. Більшість українських волонтерських ініціатив фінансується за рахунок благодійних внесків громадян, бізнесу та міжнародних донорів. Утім, у періоди активних бойових дій або соціальної кризи державна допомога може стати критично необхідною. Йдеться не лише про пряме фінансування (гранти, субсидії, цільові програми), а й про створення сприятливого податкового середовища для благодійників та організацій, що здійснюють волонтерську діяльність. Важливим кроком стало би впровадження державної програми підтримки волонтерських ініціатив на конкурсній основі, з прозорим механізмом оцінювання і громадським контролем.

Потребує розвитку також система професійної підготовки й підвищення кваліфікації волонтерів. У межах державної політики доцільно створити курси та освітні програми, сертифікати для волонтерів, особливо тих, хто працює у сфері медицини, психології, евакуації, логістики, супроводу ВПО. Важливим є також забезпечення психологічної підтримки волонтерів як з боку громадських центрів, так і на державному рівні. Програми профілактики емоційного вигорання, навчання навичкам саморегуляції, кризової психологічної допомоги повинні стати частиною соціальної політики.

Особливу роль у формуванні позитивного ставлення до волонтерства відіграє інформаційна підтримка. Держава має сприяти популяризації волонтерства через ЗМІ, національні кампанії, освітні заклади. Запровадження державних відзнак, рейтингів, премій для активних волонтерів і організацій сприятиме підвищенню мотивації до участі у волонтерському русі. Важливо, щоб інформаційна політика акцентувала на позитивному іміджі волонтера як носія громадянських чеснот, а не замітника функцій держави.

Актуальним напрямом також є розвиток волонтерства серед молоді. Залучення школярів, студентів, молодих фахівців до соціально корисної діяльності формує громадянську зрілість, навички лідерства, емпатії та командної роботи. Держава може стимулювати молодіжне волонтерство через заохочення навчальних закладів до реалізації соціальних проєктів, створення центрів студентського волонтерства, надання академічних бонусів за активну громадянську позицію.

У контексті воєнного стану окремого підходу потребує підтримка військового волонтерства. Необхідно нормативно врегулювати механізми взаємодії волонтерів із військовими підрозділами, гарантувати безпеку та юридичний захист добровольців, які здійснюють постачання гуманітарної допомоги або евакуацію з небезпечних територій. У післявоєнний період перспективним є залучення волонтерів до процесів відновлення інфраструктури, психологічної та соціальної реабілітації населення, інтеграції ветеранів.

Показовими є міжнародні практики державної підтримки волонтерства, зокрема досвід Польщі, Литви, Німеччини, де діють національні волонтерські платформи, державні програми підготовки добровольців, пільгові податкові умови для благодійних організацій. Україна може адаптувати ці моделі відповідно до власного контексту, використовуючи партнерство з міжнародними фондами та Європейською волонтерською службою.

Таким чином, перспективні напрями державної підтримки волонтерства в Україні мають охоплювати декілька ключових площин: удосконалення нормативно-правової бази, створення інституційної інфраструктури, забезпечення фінансової та освітньої підтримки, розвиток інформаційної політики, підтримку молодіжного і військового волонтерства. В умовах війни та поствоєнної трансформації суспільства саме волонтерський рух відіграє роль не лише допоміжної сили, а й каталізатора змін. Державна політика у цій сфері має бути спрямована не на підпорядкування громадських ініціатив, а на партнерську взаємодію, забезпечення гідних умов для розвитку і визнання волонтерського внеску в збереження національної єдності, людяності й гідності.

РОЗДІЛ 4 ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

4.1 Роль інституту волонтерства під час повномасштабного вторгнення

Повномасштабна війна, розв'язана Російською Федерацією проти України у лютому 2022 року, стала каталізатором глибоких змін у суспільстві, зокрема у сфері соціальної роботи. В умовах тотальної кризи – гуманітарної, соціальної, психологічної – саме волонтерський рух проявив себе як одна з наймобільніших і найефективніших форм громадської ініціативи. Роль інституту волонтерства у соціальній роботі виявилася не лише значущою, а й системоутворювальною – волонтери заповнили ті ніші допомоги, де держава не встигала оперативно реагувати, або де ресурсів державних структур просто не вистачало [1].

У перші дні повномасштабного вторгнення українське суспільство продемонструвало виняткову здатність до самоорганізації. Національні та локальні волонтерські ініціативи швидко відреагували на запити: евакуація цивільного населення з гарячих точок, забезпечення їжею, ліками, одягом, медичними виробами, організація прихистку для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), підтримка Збройних сил України та територіальної оборони. Ці дії не просто мали гуманітарний характер – вони були й залишаються елементами ширшої соціальної підтримки у кризовий час [70].

Волонтерський сектор у 2022–2024 рр. фактично перетворився на альтернативну інфраструктуру соціальних послуг. Багато волонтерських організацій налагодили системну роботу у сфері соціального супроводу – зокрема, йдеться про надання психологічної допомоги постраждалим, допомогу дітям, які втратили батьків, підтримку літніх людей, осіб з інвалідністю та представників маргіналізованих груп. Таким чином, волонтерство стало органічною частиною соціальної роботи в умовах війни,

інтегруючи в себе функції кризового реагування, психологічної підтримки, соціального посередництва та навіть адвокації прав людини [16, 55].

Особливо варто наголосити на зростанні інституційної ролі волонтерських ініціатив. До 2022 року значна частина волонтерства в Україні залишалася поза рамками офіційної соціальної політики. Проте після початку вторгнення держава була змушена визнати потужність громадського сектора, що призвело до активізації партнерства між органами державної влади та волонтерами. Було налагоджено механізми координації між органами соціального захисту, Національною соціальною сервісною службою України, Міністерством у справах ветеранів та численними громадськими об'єднаннями. У деяких регіонах волонтери навіть були інтегровані у структури прийняття рішень щодо соціальної підтримки населення.

Роль волонтерства у соціальній роботі набуває особливої ваги в контексті роботи з ВПО. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 2024 рік в Україні зареєстровано понад 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Забезпечення їх житлом, працевлаштуванням, доступом до соціальних послуг і базових потреб – це виклики, на які держава реагує з перемінним успіхом. У цьому контексті волонтерські організації стали головною силою, яка забезпечує первинний контакт, формує довіру й надає персоналізовану допомогу [23].

Не менш важливою є участь волонтерів у психологічній підтримці населення. Війна спричинила масову травматизацію – не лише серед військових, а й серед цивільних. Тисячі волонтерів проходили навчання з надання психологічної першої допомоги, консультування, супроводу осіб із ПТСР. Зокрема, у співпраці з фахівцями Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, були розроблені тренінгові програми для волонтерів, які надають підтримку дітям, жертвам насильства, родинам загиблих тощо.

Окремою ділянкою діяльності волонтерів є соціально-медичний супровід. Особливої уваги потребують люди з хронічними захворюваннями,

онкохворі, особи, які потребують паліативної допомоги. У багатьох випадках волонтерські структури взяли на себе постачання необхідних ліків, організацію транспортування до медичних закладів, забезпечення засобами реабілітації. При цьому така діяльність тісно пов'язана з правовою сферою: волонтери не лише допомагають, а й часто виступають посередниками у взаємодії громадянина з державними та міжнародними фондами допомоги [46].

Іншим вагомим аспектом соціальної діяльності волонтерів у період повномасштабної війни стало сприяння соціальній адаптації ветеранів та військовослужбовців. Повернення з фронту до мирного життя часто супроводжується труднощами психологічного, професійного та соціального характеру. Волонтерські організації активно долучаються до проєктів реабілітації, організовують табори, тренінги, арттерапевтичні сесії, створюють центри підтримки для ветеранів. При цьому багато волонтерів є самі ветеранами, і тому їхній досвід дозволяє формувати довірливі стосунки у процесі допомоги.

Крім того, волонтери значною мірою долучаються до соціальної просвіти населення. У співпраці з освітніми закладами, молодіжними центрами, громадськими ініціативами вони проводять інформаційні кампанії, навчають молодь навичкам домедичної допомоги, кризового реагування, психоемоційної стійкості. Таким чином, волонтерство стає інструментом не лише допомоги, а й профілактики соціальних ризиків у громадах, особливо тих, які знаходяться поблизу лінії фронту чи зазнали руйнувань [13].

У структурі соціальної роботи важливу роль також відіграє моніторинг потреб населення. Багато волонтерських організацій у 2022–2024 рр. створили мережі збору даних про потреби постраждалих громадян, якісно доповнюючи офіційні державні дані. Це дозволяє оперативно виявляти проблеми й адресно направляти ресурси. Наприклад, у межах платформи «СпівДія» було налагоджено зворотний зв'язок між громадами та

волонтерами, що забезпечило ефективну логістику гуманітарної допомоги [33].

Значущим є і внесок волонтерських ініціатив у питання правового захисту соціально вразливих груп. Десятки громадських організацій, таких як БФ «Право на захист», «Юридична сотня», Центр прав людини ZMINA, здійснюють безкоштовне консультування щодо соціальних виплат, житлових прав, працевлаштування, перетину кордонів тощо. Саме волонтери стали тими, хто допомагає людям орієнтуватися у змінах законодавства, подавати заявки на компенсацію за зруйноване житло, відновлювати документи, оформлювати статус ВПО чи осіб з інвалідністю.

Суттєво зросла і роль волонтерства у роботі з дітьми в зоні війни. Волонтерські організації організують тимчасові центри денного перебування, культурні та освітні заходи, психологічну підтримку для дітей, які втратили дім, школу чи родину. Завдяки програмам «Літо без тривоги», «Діти героїв», «Освітній фронт» діти отримують доступ до творчості, розвитку й стабільного середовища навіть у складних умовах [2].

Крім прямої допомоги, волонтерство значно вплинуло на трансформацію самого поняття «соціальна робота». У багатьох громадах відбулася децентралізація соціального супроводу: завдяки волонтерам формується модель наближених до громади послуг. Прикладом може бути діяльність волонтерських штабів у Львові, Чернівцях, Дніпрі, які стали осередками комплексної підтримки – від гуманітарної допомоги до юридичних консультацій та реабілітаційних програм.

Ще одним виявом ефективності волонтерства у соціальній роботі стала співпраця з міжнародними гуманітарними організаціями. Волонтерські ініціативи часто є першими контактними структурами, через які реалізуються міжнародні програми: World Central Kitchen, UNHCR, UNICEF, IRC, Médecins Sans Frontières та інші. Волонтери виступають як посередники, координатори, логісти, перекладачі та фасилітатори співпраці. Така взаємодія

підвищує ефективність зовнішньої допомоги та гарантує її відповідність локальним потребам [20].

Нарешті, упродовж 2022–2024 рр. зросла нормативна й інституційна інтеграція волонтерського руху у сферу соціальної політики. Верховна Рада України ухвалила низку законодавчих ініціатив, які поліпшують статус волонтера, захищають його права та визнають важливість його діяльності. Зокрема, зміни до Закону України «Про волонтерську діяльність» (2023) передбачають можливість включення волонтерів у реєстр виконавців соціальних послуг, врахування їхнього стажу, а також фінансування певних волонтерських проєктів з бюджету громад [44].

Особливого значення в період повномасштабної війни набула мобільність та адаптивність волонтерських структур. Завдяки горизонтальним зв'язкам, цифровим технологіям, соціальним мережам та месенджером волонтерські ініціативи демонструють високу швидкість реагування. Часто саме волонтери першими прибувають у щойно звільнені населені пункти, де ще не встигли розгорнутися державні структури. Вони забезпечують нагальні потреби: ліки, воду, продукти, психологічну підтримку, транспорт для евакуації.

В умовах зростаючої кількості викликів – руйнування інфраструктури, масові переміщення населення, економічні труднощі – волонтери часто беруть на себе функції, які традиційно виконуються соціальними службами. Таким чином, формується своєрідне «волонтерське самоврядування», у межах якого громадянське суспільство виявляє високий рівень самоорганізації. Така тенденція не лише посилює ефективність реагування на кризові ситуації, а й сприяє зростанню довіри громадян до неурядового сектору, формує нові моделі взаємодії між державою, громадою та окремими ініціативними особами. Волонтерські платформи дедалі частіше стають постійно діючими інституціями, що працюють на базі громадських просторів, навчальних закладів або територіальних центрів соціального обслуговування населення [66].

Успішні кейси співпраці між соціальними службами, громадами та волонтерами демонструють потенціал інтеграції добровільної допомоги у стратегічне планування соціальної політики. Зокрема, у ряді громад створено координаційні ради за участі представників органів місцевого самоврядування, волонтерських об'єднань, служб у справах дітей, управлінь соціального захисту тощо. Таке партнерство дозволяє уникати дублювання зусиль, ефективно розподіляти ресурси та спрямовувати підтримку туди, де вона найнеобхідніша.

Волонтерство також вносить значний вклад у розвиток соціального капіталу українського суспільства. Добровільна діяльність об'єднує людей навколо цінностей допомоги, взаємопідтримки, солідарності, відповідальності. Під час війни ці якості не лише зміцнюють стійкість окремих громад, а й формують моральну опору для національного спротиву, збереження ідентичності, віри у перемогу та майбутнє. Сформоване під час війни волонтерське середовище стає середовищем морального авторитету, рушієм громадянських ініціатив і одним із ключових елементів післявоєнного відновлення [41].

Таким чином, інститут волонтерства в умовах повномасштабного вторгнення не лише компенсує недоліки офіційної соціальної інфраструктури, а й виступає одним із ключових суб'єктів соціальної роботи. Його значущість зумовлена гнучкістю, довірою з боку населення, моральною мотивацією учасників та здатністю швидко адаптуватися до змін. У майбутньому інтеграція волонтерського ресурсу в систему соціального забезпечення стане важливою умовою відновлення соціального потенціалу України.

4.2 Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей

З початком широкомасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 року українське волонтерство зазнало значних викликів і змін. Воно перестало бути лише добровільною ініціативою громадян, ставши ключовим елементом національної системи підтримки армії, переселенців, постраждалих від бойових дій і соціально вразливих категорій населення. У цьому процесі відбувалося зміцнення організаційної, ресурсної та кадрової бази волонтерського руху. Розглянемо ці складові докладніше [27].

Після початку повномасштабної війни значно зросла кількість волонтерських організацій та ініціатив, що діяли у різних регіонах України. Протягом перших місяців війни виникли сотні нових волонтерських штабів, центрів і груп. Якщо у 2014-2015 роках основну роль відігравали локальні ініціативи, то 2022 року відбувся їх стрімкий перехід у національні мережі.

Наприклад, «Повернись живим» з невеликої благодійної організації перетворився на найбільший фонд, що забезпечує українські війська сучасним обладнанням, навчаннями, психологічною підтримкою. За даними фонду, станом на кінець 2023 року він забезпечив допомогу більш ніж 250 підрозділам ЗСУ, витративши сотні мільйонів гривень [54].

Подібним чином працюють і інші великі організації: «Армія SOS», «Фонд ветеранів війни», «Народний тил», що здійснюють комплексну допомогу військовим, а також гуманітарні ініціативи – «Українська фундація майбутнього», «Коло» та ін.

Для ефективного управління масштабними ресурсами і процесами організації активно впроваджували стандарти управління. З'явилися посади менеджерів проєктів, фінансових директорів, PR-спеціалістів, логістів, що забезпечувало більш професійний підхід.

Наприклад, «Повернись живим» започаткував систему моніторингу допомоги через цифрові платформи, де можна було відслідковувати, куди саме спрямовуються кошти, техніка, медикаменти. Це підвищувало довіру до організації серед донорів і сприяло залученню великих інвестицій.

Стандартизація внутрішніх процедур дозволила уникати дублювання функцій, підвищити оперативність прийняття рішень, краще координувати діяльність з військовими структурами. Координація стала одним із ключових чинників ефективності. Виникали коаліції, альянси, платформи, які об'єднували волонтерські організації для спільного вирішення завдань.

Наприклад, у 2022 році була створена Координаційна рада волонтерських організацій при Міністерстві соціальної політики України. Вона об'єднала понад 70 найбільших волонтерських груп, що працювали у різних сферах – від медичної допомоги до гуманітарної логістики. Завдяки цій раді вдалося узгодити маршрути доставки гуманітарної допомоги, розподіл ресурсів і організацію навчальних програм [61].

Подібні координаційні платформи сприяли підвищенню прозорості, мінімізації конфліктів та оптимізації розподілу допомоги.

У 2022–2024 роках фінансування волонтерських організацій зросло у кілька разів. Якщо у 2014–2015 роках збір коштів був переважно внутрішнім і обмеженим, то з початком широкомасштабної агресії до України почали надходити мільйони доларів допомоги з-за кордону.

За офіційними звітами, лише найбільші організації отримали за цей період понад 500 млн доларів США. Значна частина цих коштів надійшла через міжнародні донорські платформи, урядові програми США, Європейського Союзу, Канади, Великої Британії, а також через благодійні фонди.

Прикладом є фонд «Повернись живим», який прозоро публікує щомісячні звіти про витрати та результати діяльності. Це стало прикладом прозорості і відповідальності, що сприяло подальшому залученню донорів. Волонтерські організації активно збирали і доставляли медичне обладнання, техніку, продукти харчування, одяг та інші необхідні речі. Складні умови бойових дій вимагали високої організації логістики [52].

У великих містах було створено волонтерські склади, де відбувався прийом, сортування і комплектація гуманітарних вантажів. Наприклад, у

Львові та Києві діють по кілька таких центрів, які щодня приймають десятки тонн допомоги. Важливою складовою стала цифровізація логістичних процесів. IT-компанії розробляли програми для обліку вантажів, контролю руху допомоги і звітності в режимі онлайн. Це дозволяло швидко реагувати на зміни потреб фронту та цивільних.

Особливої уваги потребувала медична допомога: комплекти для надання першої допомоги, медичні препарати, обладнання для евакуації поранених – усе це стало пріоритетом волонтерської діяльності. Волонтерський рух залучив до участі мільйони українців – як безпосередньо у зоні бойових дій, так і в тилу. За даними соціопитувань, понад 30% дорослого населення брало участь у волонтерській діяльності у різних формах [67].

Для підтримки та ефективної роботи волонтерів були організовані численні навчальні курси, тренінги та психологічна допомога. ГО «Крила Фенікса» та інші організації запровадили програми, спрямовані на профілактику вигорання, адаптацію до стресу, надання психологічної підтримки.

Важливим елементом стало залучення фахівців – лікарів, юристів, логістів, менеджерів, які підсилювали волонтерські групи професійними знаннями. Це допомогло підвищити якість надання послуг і адаптувати діяльність до вимог сучасного часу. Для підвищення ефективності волонтерської роботи створювалися спеціалізовані освітні програми. Вони включали курси першої медичної допомоги, психологічної підтримки, кризового менеджменту, логістики, правозахисної діяльності [34].

Прикладом є спільні проєкти з міжнародними партнерами – фондами, посольствами, волонтерськими організаціями з країн НАТО. Вони проводили тренінги і семінари, залучали фахівців різних галузей. Це дозволило волонтерам краще орієнтуватися у складних умовах війни, надавати якісну допомогу військовим і цивільним, ефективніше виконувати поставлені завдання.

Важливою формою професіоналізації став обмін досвідом між різними організаціями та регіонами. Для цього організувалися конференції, форуми, вебінари, де обговорювалися кращі практики, проблеми і шляхи їх вирішення. Мережування дозволило створити систему підтримки і навчання нових волонтерів, а також інтегрувати волонтерські ініціативи у національну стратегію допомоги [10].

Від початку війни волонтерські організації активно співпрацюють з державними структурами: Міністерством оборони, Міністерством соціальної політики, Офісом Президента, обласними військовими адміністраціями. Ця взаємодія сприяла координації дій, оптимізації ресурсів та легалізації волонтерської діяльності. Зокрема, було ухвалено ряд нормативних актів, які спрощують роботу волонтерів, забезпечують їм соціальний захист та можливість співпраці з армією [29].

Держава почала системно підтримувати волонтерські ініціативи – надавати приміщення, технічне забезпечення, податкові пільги. Також відбувається офіційне визнання внеску волонтерів у захист країни, вручення державних нагород. Це зміцнює мотивацію волонтерів, підвищує престиж волонтерства в суспільстві та сприяє залученню нових учасників [60].

Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії пройшло складний, але надзвичайно важливий етап зміцнення потужностей. Воно стало організаційно більш структурованим, ресурсно забезпеченим і професійно підготовленим, що дозволило йому ефективно підтримувати національний опір. Система волонтерської допомоги стала критичною складовою безпеки, соціальної підтримки та відновлення країни в умовах війни [51].

1. Організаційне зміцнення волонтерського руху

Приклад «Повернись живим»:

Ця організація з моменту 2014 року була зосереджена на підтримці Збройних сил України, але з 2022 року її діяльність вийшла на новий рівень масштабності та ефективності. За офіційними даними, фонд закупив тисячі

сучасних тепловізорів, бронезилетів, дронів, безпілотників та іншого військового обладнання. Відзначається, що тільки в 2022 році «Повернись живим» профінансував понад 300 навчальних тренінгів для військових, зокрема з тактики ведення бою, надання першої медичної допомоги, кіберзахисту.

Цей фонд співпрацює безпосередньо з командуванням ЗСУ, що дозволяє оперативно реагувати на запити з фронту. Для контролю за використанням допомоги фонд розробив мобільний додаток, де військові можуть підтвердити отримання та стан обладнання. Такий підхід сприяв не лише економії коштів, але й значному підвищенню довіри серед донорів [31].

Приклад Координаційної ради волонтерів:

Створена при Міністерстві соціальної політики, ця рада стала платформою для синхронізації роботи різних волонтерських груп. Вона регулярно проводить зустрічі і розподіляє гуманітарні вантажі між районами, які зазнали найбільших втрат. Наприклад, у 2023 році завдяки координації було налагоджено регулярні маршрути доставки ліків і харчів до прифронтових міст, таких як Бахмут, Маріуполь, Авдіївка, де цивільне населення відчувало серйозний дефіцит ресурсів [9].

2. Ресурсне зміцнення: фінанси, матеріали, людський потенціал

Фінансовий приклад:

Крім офіційних донорів, мільйони гривень на підтримку ЗСУ та цивільних збирали звичайні українці через платформи «Українська біржа благодійності», «Спільнокошт», а також через міжнародні сайти GoFundMe і GlobalGiving. Наприклад, ініціатива «Допомога армії України» зібрала понад 10 млн доларів за перші півроку війни від приватних донорів по всьому світу.

Логістичний кейс:

Волонтерський центр у Львові створив систему «Трикутник допомоги», що включала прийом гуманітарної допомоги, її сортування та швидке переправлення у гарячі точки. Там працювали волонтери з досвідом логістики, а також ІТ-фахівці, які розробили систему обліку вантажів на базі

QR-кодів. Це дозволило уникнути втрат і забезпечити прозорість процесу. За рік через цей центр пройшло понад 5000 тонн гуманітарної допомоги.

Людський потенціал:

Організація «Крила Фенікса» зосередилася на психологічній підтримці волонтерів і військових, проводячи навчальні тренінги з психологічної стійкості. За її даними, понад 10 000 волонтерів пройшли курси по запобіганню вигоранню та роботі з травматичними стресами. Це було особливо важливо, адже багато волонтерів працювали в умовах постійного стресу і небезпеки [68].

3. Підвищення кваліфікації та професіоналізація волонтерів

Навчальні програми від міжнародних партнерів:

Наприклад, фонд «Повернись живим» у партнерстві з американською організацією «Team Rubicon» та британською «Help for Heroes» організував серію навчань з надання домедичної допомоги, розмінування та психологічної реабілітації для волонтерів та військових. Такі курси тривали по кілька тижнів і включали практичні заняття, що підвищували ефективність надання допомоги у польових умовах.

Обмін досвідом:

У 2023 році у Львові відбувся Всеукраїнський форум волонтерів, де були представлені понад 150 організацій з усіх регіонів. Учасники обмінювалися досвідом, презентували проекти з гуманітарної допомоги, реабілітації, соціальної адаптації переселенців. На заході були присутні також представники іноземних посольств, які допомагали впроваджувати кращі міжнародні практики [11, 50].

4. Взаємодія з державними структурами

Партнерство з владою:

Волонтерський рух тісно співпрацював із Міноборони, що допомогло узгодити закупівлі і доставку військового спорядження. Наприклад, у 2022 році завдяки такій співпраці було реалізовано спільний проєкт із забезпечення фронту безпілотними літаками – частина їх була закуплена

державою, частина – волонтерами. Це дозволило оперативно оснащувати підрозділи за передовими технологіями.

Визнання волонтерів:

У 2023 році урядом України було започатковано державну премію «За волонтерську доблесть», що стала першим офіційним знаком пошани для активістів. За перший рік премією було відзначено понад 200 волонтерів з різних регіонів, серед яких як керівники великих організацій, так і прості волонтери, які працювали у найгарячіших точках. Це визнання стимулювало подальший розвиток руху і зміцнило суспільний авторитет волонтерства.

4.3 Вплив умов війни на волонтерську діяльність середгромадських організацій

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року стало визначальним чинником трансформації громадського сектору, зокрема й волонтерського руху. Зміни, які відбулися під впливом збройної агресії, суттєво вплинули на характер, масштаби, цілі та інтенсивність діяльності громадських організацій, орієнтованих на допомогу постраждалим, військовим, переселенцям, пораненим, дітям та іншим категоріям населення [15].

Одним із ключових впливів війни стало різке розширення спектру потреб, на які мали реагувати волонтерські організації. Якщо до 2022 року більшість ГО, що займалися волонтерською діяльністю, концентрувалися на гуманітарних або просвітницьких ініціативах (права людини, екологія, освіта, інклюзія), то після початку активної фази війни їхня діяльність різко перемістилася у площину виживання: евакуація людей з гарячих точок, постачання медикаментів і амуніції, розселення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), забезпечення харчуванням, підтримка обороноздатності тощо.

Організаційна структура ГО зазнала кардинальних змін. Багато організацій переформатували свої стратегії, структури управління, бюджети

й логістичні процеси. Приміром, ГО «Захист прав дітей Донеччини» повністю змінила профіль діяльності – від моніторингу правових порушень до організації евакуації дітей-сиріт і допомоги в адаптації на заході України. ГО «Восток SOS», яка раніше спеціалізувалась на правозахисній роботі, перетворилася на потужний логістичний хаб з доправлення гуманітарної допомоги на прифронтові території [40].

В умовах нестабільності зростає роль горизонтальних зв'язків і локальної ініціативи. Децентралізація волонтерських мереж дала змогу швидко реагувати на потреби. Наприклад, у березні–квітні 2022 року у Львові, Тернополі, Хмельницькому виникли десятки нових ГО, які працювали як мобільні центри прийому і сортування гуманітарної допомоги. Більшість із них мали тимчасовий статус, однак показали ефективність у критичних ситуаціях. Паралельно розвивалися великі мережеві ініціативи, як-от «Спільно HUB» чи «Українська Волонтерська Служба», які підтримували міжрегіональну координацію [28].

Мотиваційні засади волонтерської діяльності також зазнали трансформації. Багато людей долучилися до волонтерства не за покликанням, а через необхідність реагувати на екстремальні обставини. Відповідно, ГО були змушені адаптувати свої підходи до взаємодії з новими волонтерами, організувати навчання, психологічну підтримку, систему чергувань і розподілу обов'язків.

Значним викликом для ГО стала потреба в сталому фінансуванні. Різке зростання потреб вимагало суттєвих фінансових ресурсів, які часто не відповідали можливостям наявних донорських програм. Однак ситуація сприяла розвитку нових моделей залучення коштів: краудфандинг, благодійні онлайн-платформи, співпраця з ІТ-компаніями, міжнародними організаціями. Прикладом є фонд «Повернись живим», який зібрав понад мільярд гривень за перші шість місяців війни – завдяки прозорій звітності, активній роботі в соцмережах та налагодженим комунікаціям з міжнародними донорами [45].

В умовах війни ГО також почали активніше взаємодіяти з органами державної влади. Якщо до 2022 року переважала певна дистанція або конкуренція між державним і громадським секторами, то з початком повномасштабної агресії відбулася інтеграція зусиль. Волонтерські організації стали надійними партнерами у виконанні частини державних функцій. Наприклад, у Київській області ГО «Патріот» координувала евакуацію з Бучі, Ірпеня, Ворзеля за участі ДСНС і місцевої влади. Інший приклад – співпраця ГО «Волонтери Поділля» з обласними адміністраціями щодо розміщення ВПО.

Одночасно зростала потреба в законодавчому визнанні діяльності волонтерських ГО, зокрема з точки зору податкових пільг, спрощеного доступу до державного фінансування, гарантій соціального захисту волонтерів. У 2023–2024 рр. було ухвалено низку важливих законодавчих ініціатив, що надали волонтерам і ГО правовий захист, а також спростили процедури реєстрації й звітності. Проте велика кількість дрібних ініціатив досі функціонує без юридичної особи, що створює складнощі у легалізації їх діяльності [64].

Психологічний аспект війни також суттєво вплинув на ГО. Величезні навантаження, хронічний стрес, постійний контакт з травматичними подіями (поранення, смерть, втрати) викликали явище емоційного вигорання серед активістів. ГО почали вводити програми підтримки волонтерів: сеанси психологічної допомоги, тимчасові ротації, колективні виїзди на відпочинок, а також навчальні модулі з управління стресом. Центр «Розвиток волонтерства» започаткував у 2023 році програму ментального відновлення для активістів, що працюють у прифронтових областях.

Важливо відзначити і роль громадських організацій у процесах національної консолідації. ГО стали просторами, де формувався дух взаємодопомоги, солідарності, патріотизму. Особливо це простежується у молодіжних і студентських ініціативах. ГО «Будуємо Україну разом» не

лише залучає молодь до відновлення інфраструктури, а й формує культуру відповідальності, взаємопідтримки та громадянської активності.

Суттєвий вплив мав і інформаційний фактор. ГО в умовах гібридної війни стали важливими каналами перевіреної інформації. Через свої соцмережі, чати, мобільні застосунки вони поширювали інформацію про місця евакуації, розташування укриттів, пункти видачі гуманітарної допомоги. Така оперативність сприяла зміцненню довіри населення до громадського сектору, що в умовах інформаційного хаосу мало критичне значення [17].

Окремо варто зупинитися на ролі жіночих та гендерно-орієнтованих ГО. Вони відіграли виняткову роль у допомозі жінкам, які постраждали від війни, в тому числі тим, хто пережив сексуальне насильство. ГО «Жіночі перспективи», «Феміністична майстерня» не тільки забезпечували допомогу, а й проводили кампанії з адвокації та підтримки.

Під впливом війни волонтерські громадські організації стали новим елементом національної безпеки. Вони заміщають функції, які держава не встигає виконувати, особливо у періоди пікових навантажень. Ця тенденція потребує системної підтримки на рівні державної політики, зокрема через включення ГО у механізми стратегічного планування відновлення України.

Окремої уваги заслуговують регіональні ініціативи, які виникли у відповідь на конкретні потреби локальних громад, що постраждали від бойових дій. Наприклад, у Чернігівській області волонтерські осередки, попри значну руйнацію інфраструктури, оперативно налагодили надання допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Громадська організація «Волонтерська Сотня Чернігівщини» організувала пункт прийому і сортування гуманітарної допомоги, де кожного дня працювали до 60 волонтерів. Завдяки координації з місцевими органами влади, їм вдалося оптимізувати логістику доставки засобів першої необхідності у віддалені села та деокуповані населені пункти [56].

Ще одним важливим фактором стало зміцнення міжнародних зв'язків громадських волонтерських структур. З 2022 року багато українських організацій почали активно співпрацювати з європейськими фондами, такими як »People in Need» (Чехія), «Libereco – Partnership for Human Rights» (Німеччина), «Ukraine TrustChain» (США) та іншими. Така співпраця не тільки посприяла залученню додаткових фінансових і матеріальних ресурсів, але й дозволила отримати доступ до практичного досвіду іноземних партнерів у питаннях організації допомоги у кризових ситуаціях. Наприклад, співпраця між ГО «Солом'янські котики» та чеською організацією «Člověk v tísní» дозволила реалізувати низку проектів із надання соціально-психологічної підтримки постраждалим від війни.

Суттєвий вплив на волонтерську діяльність справив також розвиток ІТ-сектора, який дозволив організаціям швидко адаптуватися до нових умов. Було створено низку цифрових платформ, як-от «Паляниця», «СпівДія», «ВзаємоДія» та інші, які виконували роль логістичних хабів, центрів координації запитів і пропозицій допомоги, а також місць для реєстрації волонтерів. Такі цифрові інструменти значно полегшили процес обліку потреб громад, організації перевезень та доставки гуманітарних вантажів. Особливо показовим є приклад платформи «СпівДія», яка, завдяки підтримці Мінцифри, об'єднала понад 200 волонтерських і громадських організацій по всій країні [63].

Також не варто ігнорувати зростання ролі релігійних організацій, які виступили як надійні волонтерські хаби. У складних умовах війни церкви та монастирі різних конфесій надали приміщення для евакуйованих, організували мобільні кухні, пункти обігріву, а також проводили духовно-психологічну реабілітацію. Зокрема, Волинська єпархія Православної Церкви України у співпраці з місцевими НГО створила програму «Допомога з вірою», що передбачала багатовекторну допомогу постраждалим родинам.

У 2023–2024 роках зросла активність молодіжних ініціатив та студентських волонтерських спільнот. Наприклад, організація «Будуємо

Україну разом» (БУР) розширила свою діяльність на східні регіони країни, запровадивши програми будівництва тимчасового житла для ВПО у Харківській та Донецькій областях. Завдяки залученню молоді з усієї України проєкти БУР не лише вирішували конкретні потреби постраждалих, але й формували у волонтерів почуття громадянської солідарності та відповідальності [47].

Умови повномасштабної війни призвели також до суттєвого зростання правозахисного та адвокаційного компоненту в діяльності громадських волонтерських організацій. Окрім матеріальної допомоги, волонтери все частіше виступають захисниками прав ВПО, ветеранів, родин полонених, сприяють прозорості використання державної допомоги, а також порушують питання соціальної справедливості. У цьому контексті слід відзначити діяльність ГО «Центр прав людини ZMINA», яка, використовуючи волонтерські ресурси, здійснює правовий супровід осіб, які постраждали від воєнних злочинів.

Також помітною стала тенденція до створення міжсекторальних коаліцій. Спільна робота громадських організацій, місцевої влади, бізнесу та освітніх установ дала змогу реалізовувати комплексні проєкти з відбудови громад. Так, у Херсонській області у 2023 році було започатковано ініціативу «Відновлення громади разом», яка об'єднала волонтерські рухи, аграрний бізнес та місцеві адміністрації задля забезпечення жителів деокупованих територій продуктами, технікою та психологічною підтримкою [62].

Не менш важливою є роль волонтерів у процесах неформальної освіти та соціальної адаптації. Громадські організації створюють центри навчання для дітей і дорослих, що втратили доступ до освітніх послуг через війну. В умовах нестабільного інтернет-зв'язку та зруйнованої інфраструктури такі ініціативи забезпечують безперервність навчального процесу та сприяють емоційному відновленню постраждалих [21].

Таким чином, волонтерська діяльність громадських організацій в умовах збройної агресії Росії набула нової якості – вона стала

інституціоналізованою, масовою, багаторівневою. Громадський сектор показав свою спроможність адаптуватися до екстремальних обставин, продемонстрував стійкість, мобільність і гнучкість. Водночас виклики залишаються: виснаження ресурсів, необхідність постійного навчання кадрів, потреба в стратегічному мисленні та плануванні. Проте саме ГО і волонтерські мережі стали тим фундаментом, на якому тримається соціальна стабільність України в умовах війни.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових джерел і літератури свідчить про активне зростання інтересу до вивчення волонтерського руху в Україні, особливо в контексті останніх воєнних подій. Відзначається недостатність комплексних досліджень мотивації волонтерів, особливостей їх психологічного стану та соціального впливу діяльності. Водночас наявна база включає широкий спектр сучасних методологій, що дозволяють дослідити феномен волонтерства як соціального явища.

Проведене дослідження з використанням анкетування, методики VFI, шкали психологічного благополуччя Ryff та ціннісної шкали Шварца підтвердило багатогранність мотивацій волонтерів. Основними детермінантами виступають ціннісні та соціальні мотиви, які формуються під впливом особистісних цінностей і зовнішніх соціальних факторів. Виявлено також суттєві зміни у ставленні до волонтерства у період 2014–2024 років, зокрема посилення патріотичної та громадянської складової. Глибинні інтерв'ю дали змогу простежити внутрішню трансформацію особистості волонтерів, що супроводжується розвитком відповідальності, емпатії та самопізнання.

Дослідження показало, що війна суттєво ускладнила волонтерську діяльність, водночас стимулювала появу нових форм організації і взаємодії. Волонтерські організації оперативно адаптувалися до змінених умов, посилили координацію з державними та міжнародними структурами. Виникли нові виклики, зокрема проблеми емоційного вигорання, нестачі ресурсів, логістики, а також безпеки волонтерів. Проте активна громадянська позиція та солідарність сприяли посиленню волонтерського руху і розширенню його впливу на соціальну сферу.

Волонтерство стало не лише гуманітарним, але й важливим соціальним інститутом, що забезпечує підтримку найбільш вразливих категорій населення. Активізація міжнародної співпраці, впровадження цифрових

технологій, коаліційна робота та розширення сфери діяльності волонтерів свідчать про глибокі структурні зміни у секторі. Ці процеси підкреслюють необхідність подальшої інституціоналізації та комплексної підтримки волонтерського руху для ефективного відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. BBC News Україна. «Невидимий фронт»: історії волонтерів війни [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian>
  2. Razom for Ukraine. Impact Report. – Нью-Йорк, 2023. – 40 с.
  3. Transparency International Ukraine. Волонтерство під час війни: як запобігти зловживанням та забезпечити ефективність: звіт. – Київ, 2023. – 18 с.
- лексеєнко О. Волонтерство та соціальний розвиток: аналіз міжнародного досвіду. Соціальна робота. 2016. № 1. – С. 76-85.
5. Андрусак Т. Волонтерський рух в Україні в умовах війни: сучасний стан та перспективи розвитку // Український соціологічний журнал. – 2023. – №2. – С. 45–52.
- азалій І. Волонтерство в Україні та в світі: порівняльний аналіз. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2016. Вип. 34. – С. 17-24.
- алакірева О., Бондар Т., Дмитрук Д. Ставлення до переселенців і волонтерської діяльності. Київ: Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка; Центр «Соціальний моніторинг», 2015. – 164 с
- евзенко Л. Волонтерський рух в Україні: методологічні проблеми концептуалізації та емпірична фіксація підсумків п'ятирічної активності / Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. – С. 360-368.
- ех І.Д. Виховання особистості: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. посіб. [у 2 кн., кн.2]. К.: Либідь, 2003. – 344 с.
- ондаренко О. О. Волонтерство як складова суспільного розвитку. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», 2019. – С. 11-14.
- еденєєв Д. В., Турчак О. В. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-

української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. Військово-науковий вісник. 2018. Вип. 30. – С. 206–216.

заємодія держави і суспільства, символічний простір народу та українсько-російські взаємини у дзеркалі громадської думки. Жовтень 2015: інформаційний бюлетень / за ред. М. М. Слюсаревського // Інститут соціальної та політичної психології. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські практики: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2015. – 36 с.

овк А. М. Волонтерство як форма громадської участі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Модернізація галузей економіки: проблеми та перспективи», 2021. – С. 125-127.

олонтерство. Порадник для організатора волонтерського руху / Укл. Т.Л. Лях [авт. кол.: О.В. Безпалько, Н.В. Заверіко, І.Д. Зверева, Н.В. Зімовець та ін.]. К.: ВГЦ «Волонтер», 2001. – 221 с.

ерманчук В.В. Волонтерство в умовах глобалізації: міжнародний досвід та перспективи для України. Бібліотека соціальної думки. 2016. № 7. – С. 113-

16. ГО «Восток-SOS». Звіт про діяльність у зонах бойових дій. – Київ, 2023. – 22 с.

17. Гончарук О. Громадянське суспільство і волонтерство в Україні під час війни: нові виклики і можливості // Політологічні студії. – 2022. – №4. – С. 32–40.

18. Громадська спілка «Освіторія». Волонтерство і освіта в умовах війни: аналіт. доповідь. – Київ, 2023. – 18 с.

19. Гуменюк В. Волонтерський рух як прояв громадянської активності в умовах збройного конфлікту // Гуманітарний часопис. – 2023. – №1. – С. 61–67

20. Данилюк А. Трансформація волонтерського руху в Україні: від Майдану до великої війни // Сучасна історія. – 2023. – №1. – С. 33–39.

21. Драч І. Волонтерський менеджмент у кризових ситуаціях: український досвід // Вісник державного управління. – 2023. – №2. – С. 75–81.

кономічні засади сприяння згуртованості громад // Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. – с. 197

23. Закон України: Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T211357>.

24. Закон України: Про волонтерську діяльність в Україні. Розділ І. Загальні положення. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF3CP01A?an=25>.

25. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні: наук.-навч.-метод. посібн. [за заг. ред. С.Я. Харченко]. Луганськ, 2008. – 320 с.

26. Карітас України. Звіт про гуманітарну діяльність у 2022–2023 роках. – Київ, 2023. – 30 с.

овальчук Г. Волонтерство в Україні: стан та перспективи розвитку. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. №1 (32). – С. 26-29.

28. Козлова Н. Гендерні аспекти волонтерської діяльності під час війни в Україні // Гендерні студії. – 2022. – №1(27). – С. 41–48.

29. Костенко І. Волонтерство як фактор національного спротиву: український контекст // Національна безпека і оборона. – 2022. – №6. – С. 14–20.

30. Кравченко Р. Правові аспекти волонтерської діяльності під час війни в Україні // Юридичний журнал. – 2023. – №2. – С. 55–60.

31. Кравчук, М. Міжнародне волонтерство як інструмент формування зовнішньої політики України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Політичні науки. 2014. Вип. 1 (132). – С. 32-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_polit_2014_1_12.

32. Кулик В. Роль міжнародних організацій у розвитку волонтерства в Україні. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2019. №15. – С. 7-10.

авренчук В. М. Філософія благодійності та волонтерства. К.: Видавничий Дім «Києво-Могилянська Академія», 2016. – 250 с.

34. Лис В. Волонтерство в Україні та світі: тенденції розвитку та досвід. Політика і час. 2018. № 1. С. 42-49.

35. Литвиненко І. Соціальна відповідальність волонтерських ініціатив у воєнний період // Вісник соціальної роботи. – 2022. – №1(19). – С. 10–18.

36. Лях Т.Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. 2009. – 155 с.

37. Миславський О. О. Благодійність та волонтерство як форми соціальної відповідальності бізнесу. Економіка та управління, 2017. – С. 115-119.

38. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Допомога внутрішньо переміщеним особам: роль волонтерських ініціатив. – Київ, 2023. – 32 с.

39. Міністерство соціальної політики України. Огляд діяльності волонтерських організацій в умовах воєнного стану: офіц. звіт. – Київ, 2023. – 16 с.

40. Мішковський Є. С. Волонтерство як форма соціальної активності осіб похилого віку в Україні та за кордоном. Проблеми підготовки фахівців з соціальної роботи: зб. наук. пр. Чернівці: ЧДУ, 2018. – С. 127-132.

41. Ольга Голуб. Волонтерство в світі: від захоплення до галузі соціальної діяльності // Forbes Україна. 2019. 14 березня. URL: <https://forbes.ua/ua/opinions/volonterstvo-v-sviti-vid-zahoplenya-do-galuzi-socialnoyi-diyalnosti-14032019-4666>

42. ООН в Україні. Волонтерство у відповідь на кризу: звіт за 2022 рік. – Київ, 2023. – 36 с.

43. Палагута Н. Мотивація волонтерів в умовах соціальної нестабільності // Соціальна психологія. – 2022. – №4. – С. 39–46.

анькова О. В., Касперович О. Ю. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей повоєнного відновлення країни. Журнал європейської економіки. 2022. Том 21, №3. – С. 277-290.

анькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства: дослідницька розвідка. Український соціум. 2016. № 1 (56). – С. 65-74.

анькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Український соціум. 2016. № 2 (57). – С. 25-40.

47. Петренко Л. Роль молоді у волонтерському русі під час війни в Україні // Молодіжна політика: проблеми і перспективи. – 2022. – №3. – 49 с.

48. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів від 10 груд. 2003 р. № 1895. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1895\2003%D0%BF>

49. Про організацію проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів: Розпорядження Президента України від 22 берез. 2001 р. № 67/2001 рп. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67/2001%D1%80%D0%BF>.

50. Про соціальні послуги: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 96615. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/96615/ed20180107>

51. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 черв. 2001 р. № 255814. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558\14/ed20010621>

52. Радченко В. Інституційна підтримка волонтерського руху в Україні // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2022. – №2. – С. 59–66.
53. Савчук А. Психологічна підтримка волонтерів в умовах воєнних дій // Психологічний вісник. – 2023. – №3. – С. 27–35.
54. Синенко В. О. Волонтерство в Україні: поняття, організація, функції. Проблеми державного управління. 2014. Вип. 1. – С. 181-186.
55. Сірик М. В. Волонтерство як форма соціальної допомоги. Актуальні проблеми економіки та управління. 2018. – С. 82-86.
56. Столярчук І. М. Волонтерство як соціально-педагогічне явище. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. – С. 336-342.
57. Стратегія розвитку волонтерства в Україні на період до 2020 року URL: <http://www.msp.gov.ua/content/strategiya-rozvitku-volonterstva-v-ukraini-na-period-do-2020-roku.html>
58. Суспільне Новини. Волонтерський рух 2022–2023: як змінилася Україна [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://suspilne.media>
59. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricsociety/2324579ukrainske-volonterstvoaviseunikalnejomuzavdacuemosuverenitetom.html>.
60. Український інститут майбутнього. Сценарії післявоєнного відновлення та роль волонтерських структур. – Київ, 2023. – 28 с.
61. Український кризовий медіа-центр. Роль волонтерів у забезпеченні потреб військових та цивільних осіб : аналіт. звіт. – Київ, 2022. – 24 с.
62. Урядовий портал України. Роль волонтерів у евакуації, логістиці та наданні допомоги населенню [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>
63. Ухань М. Волонтерство як інструмент підтримки соціального розвитку громад. Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук та мистецтв. 2018. Вип. 4. – С. 59-63

64. Ходос В. М. Волонтерство в Німеччині: історія, розвиток, сучасні тенденції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. №27 (1). – С. 84-88.
65. Ходос, В. М. Волонтерство як форма соціальної активності молоді в Україні та за кордоном. Проблеми підготовки фахівців з соціальної роботи: зб. наук. пр. Чернівці: ЧДУ, 2018. – С. 133-138.
66. Червоний Хрест України. Підтримка населення в умовах війни: результати волонтерських місій. – Київ, 2023. – 20 с.
67. Шеремета О. О. Волонтерство як форма соціальної активності в Європі та в Україні. Науковий вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2018. №4 (98). – С. 88-94.
68. Шibaєва О. Волонтерство в Україні та світі: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філософія і політологія. 2018. Вип. 30. – С. 184-187.
69. Шкуратівська І. Досвід Європейського добровільного корпусу для України. Молодь і ринок. 2019. № 1. – С. 7-11.
70. Шевченко Ю. Цифрове волонтерство: координація допомоги через соціальні мережі // Інформаційне суспільство. – 2023. – №2. – С. 28–34
71. ВО “Волонтерська Сотня”. Хроніки допомоги: діяльність у 2022–2023 роках. – Київ, 2023. – 29 с.
72. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). Ukraine: Crisis Response. – Geneva, 2022. – 35 с.
73. USAID Ukraine. Ukrainian Volunteer Initiatives 2022–2023: impact summary. – Kyiv, 2023. – 26 p.
74. Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених : збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції з міжнародною участю (10 квітня 2025). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 184-186.